

แนวทางในการผลิตและลักษณะของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม

ในบทนี้ผู้วิจัยได้แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วนด้วยกัน คือ ส่วนแรกเป็นการวิเคราะห์แนวทางในการผลิตรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม โดยทำการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่ทำงานอยู่ในองค์กรสื่อสารมวลชน ได้แก่ บริษัทผู้ผลิตและฝ่ายรายการของสถานีโทรทัศน์ ในส่วนที่สองเป็นการวิเคราะห์ลักษณะของรายการและรูปแบบในการนำเสนอของแต่ละรายการ อันเป็นผลผลิตขององค์กรสื่อสารมวลชนเหล่านี้ ดังนั้นเมื่อพิจารณาถึงผู้ผลิตและผลผลิตแล้ว ก็จะทำให้เข้าใจว่า เพราะเหตุใดรายการแต่ละรายการจึงปรากฏออกมาเป็นดังที่เห็น

การศึกษาและวิเคราะห์แนวทางในการผลิตและลักษณะของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมนี้ แบ่งออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. แนวทางในการผลิตรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม
 - 1.1 ผู้ผลิตรายการ
 - 1.2 เจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการ
2. ลักษณะของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม
 - 2.1 ประเภทและลักษณะของรายการ
 - 2.1.1 รายการสารคดีสิ่งแวดล้อมสั้น
 - 2.1.2 รายการสารคดีสิ่งแวดล้อมยาว
 - 2.2 รูปแบบการนำเสนอ

แนวทางในการผลิตรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม

ในการศึกษาแนวทางในการผลิตรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. ผู้ผลิตรายการทั้ง 6 รายการ ได้แก่ รายการฟ้าสีคราม น้ำใสใบเขียว พิกัดสิ่ง

แวดล้อม สิ่งแวดล้อมไทย โลกสลัปส์ และสารคดีน้ำ

2. เจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการสถานีโทรทัศน์ ช่อง 3 ช่อง 9 และช่อง 11

ข้อมูลทั้งหมดที่นำมาเสนอและวิเคราะห์นั้น ผู้วิจัยได้จากการสัมภาษณ์ ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ในการเสนอข้อมูลในมือน้อยด้วยกัน 3 ลักษณะ คือ

1. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยสรุป
2. ตารางสรุปค่าให้สัมภาษณ์ทั้งหมด
3. การวิเคราะห์แนวทางการผลิตและปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม

ซึ่งจะเปรียบเทียบให้เห็นถึงความเหมือน และความแตกต่างของแต่ละรายการ

ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ผู้ผลิตรายการ

ผู้ผลิตรายการส่วนใหญ่ที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ คือ ผู้ควบคุมการผลิต (producer) ซึ่งเป็นผู้ที่ทราบการทำงานตั้งแต่เริ่มต้นจนจบได้เป็นอย่างดี ในการศึกษาผู้ผลิตรายการนั้น แบ่งออกเป็น 12 ประเด็นด้วยกัน ดังนี้

1. ที่มาของรายการ
2. วัตถุประสงค์ของรายการ
3. แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการผลิต
4. ประเด็นหลักที่เน้น
5. กระบวนการผลิต
6. กลุ่มเป้าหมาย
7. ปัจจัยที่สนับสนุนในการผลิต
8. งบประมาณในการผลิตและผลต่อเนื้อหา
9. ผลกระทบของปัจจัยทางด้านผู้อุปถัมภ์รายการต่อเนื้อหา
10. ทิศนคติและมุมมองของของผู้ผลิตต่อสิ่งแวดล้อม
11. ความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม
12. แนวโน้มของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม

รายละเอียดแต่ละรายการมีดังต่อไปนี้

รายการฟ้าสีคราม

จากการสัมภาษณ์ผู้ผลิตรายการฟ้าสีคราม ได้แก่ คุณสุชีพ แก้วประเสริฐ ซึ่งเคยเป็นผู้ควบคุมการผลิต (producer) ที่มาของรายการ คือ ทางลูกค้า (บริษัท ปูนซีเมนต์ไทย จำกัด) อยากรายการทางด้านสิ่งแวดล้อม ให้ผู้ชมได้รับความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทั่ว ๆ ไป และกลุ่มเป้าหมาย คือ วัตถุประสงค์ของรายการ คือ คนดูทั่ว ๆ ไป ตั้งแต่เด็กจนถึงผู้ใหญ่ แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการผลิตได้แก่ หนังสือจากสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติให้สำนักข่าวอเมริกัน หนังสือพิมพ์และนิตยสาร นอกจากนี้ทางบริษัท เจ เอส แอล จำกัดได้มีที่ปรึกษาซึ่งเป็นอาจารย์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และธรรมศาสตร์ โดยที่อาจารย์เหล่านี้ก็จะส่งหัวข้อมาให้บ้าง สำหรับในเรื่องประเด็นหลักที่ทางรายการเน้นนั้น ผู้ผลิตบอกว่าไม่เน้นจุดไหนเป็นพิเศษ เนื้อหาที่ออกมามีลักษณะเป็นชุด เช่น ในเดือนนี้หรือครึ่งเดือนนี้จะทำเกี่ยวกับเรื่องน้ำก็จะเน้นเรื่องน้ำไม่ได้เน้นเรื่องใดเพียงเรื่องเดียว ในการคัดเลือกเรื่องที่จะเสนอนั้น ส่วนหนึ่งมาจากที่ปรึกษาของรายการส่งมาให้ อีกส่วนหนึ่ง คือ ผู้ผลิตจะต้องดูสถานการณ์ว่าขณะนั้นมีเรื่องอะไรกำลังดังในบางครั้งทางบริษัทปูนซีเมนต์ไทย จำกัด ก็เสนอให้ทำ

ปัจจัยที่สนับสนุนในการผลิตรายการ ได้แก่ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติร่วมกับบริษัทปูนซีเมนต์ไทย จำกัด นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอีกประการหนึ่งที่ผลักดันให้บริษัทปูนซีเมนต์ไทย จำกัด ต้องการผลิตรายการนี้ คือ ทางบริษัทปูนซีเมนต์ไทยเองก็รู้สึกตัวว่ามีส่วนในการทำลายสิ่งแวดล้อม จึงเกิดความเป็นห่วงและอาจจะช่วยในส่วนนี้ งบประมาณที่ใช้ในการผลิตแต่ละตอนเป็นจำนวนเงินประมาณ 30,000 บาท ซึ่งผู้ผลิตเห็นว่างบประมาณจำนวนนี้พอดีแล้ว และงบประมาณดังกล่าวไม่มีผลกระทบต่อนเนื้อหา แต่จะส่งผลต่อการผลิต เช่น เวลาที่ผู้ผลิตจะไปถ่ายไกล ๆ ก็ค่อนข้างยาก สำหรับปัจจัยทางด้านผู้ปฎิบัติรายการนั้นได้มีผลต่อนเนื้อหาของรายการด้วย ดังตัวอย่างในเรื่องของพุงป็น ซึ่งผู้ผลิตไม่ได้เสนอเรื่องนี้ ทั้งที่ผู้ปฎิบัติรายการไม่ได้บอกมาแต่ทางผู้ผลิตเกรงใจไปเอง

ผู้ผลิตรายการมีทัศนคติต่อเรื่องสิ่งแวดล้อม ดังนี้คือ ผู้ผลิตรู้สึกว่าคุณรับสื่อไม่ค่อยได้ใส่ใจเท่าไร เหมือนกับฟังแล้วผ่านไป ก็ต้องพยายามตอกย้ำไปเรื่อย ๆ สำหรับคนทำเองจะมีผลมาก นอกจากนี้ผู้ผลิตมีความคิดเห็นต่อการแก้ไขปัญหาล้างแวดล้อมว่า ใครใช้มากคนนั้นควรเป็น

เป็นจำนำจะมีภาษีสิ่งแวดล้อมเข้ามา สำหรับแนวโน้มของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม ผู้ผลิตเห็นว่ารายการประเภทนี้จะอยู่ไปได้เรื่อย ๆ ทุกที่ก็ผลิตไปได้เรื่อย ๆ

รายการน้ำใสใบเขียว

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่เคยเป็นผู้ผลิตของรายการนี้ คือ คุณสรพรชัย เกิดอุทัย เกี่ยวกับที่มาของรายการ คือ ทางบริษัทสหพัฒนาฟิล์ม ซึ่งเป็นผู้อุปถัมภ์รายการ อยากได้รายการที่มีจุดมุ่งหมายในด้านการอนุรักษ์น้ำและอนุรักษ์ป่าไม้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เน้นไปที่ป่าไม้น้ำ และภูเขา สำหรับกลุ่มเป้าหมายของรายการได้แก่ ประชาชนทั่วไป กลุ่มที่เน้นคือนิสิตนักศึกษา ข้อมูลที่ใช้ในการผลิตรายการนั้นนำมาจาก หนังสือ หนังสือพิมพ์ วารสาร และส่วนใหญ่ติดต่อขอหนังสือจากสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อม ส่วนประเด็นหลักที่ทางรายการเน้น คือ เน้นในเรื่องการรณรงค์ให้คนเห็นความสำคัญของน้ำ ป่าไม้ ภูเขา สัตว์ป่า

ปัจจัยที่สนับสนุนในการผลิตรายการคือ บริษัทสหพัฒนาฟิล์ม จำกัด ซึ่งทางบริษัทได้เห็นความสำคัญในเรื่องน้ำ งบประมาณที่ใช้ในการผลิตแต่ละตอนประมาณหมื่นเศษ ๆ ซึ่งทางผู้ผลิตเห็นว่า เป็นจำนวนเงินที่น้อยสำหรับการผลิตรายการ ดังนั้นจึงทำให้มีข้อจำกัดในเรื่องการไปถ่ายทำสำหรับปัจจัยทางด้านผู้อุปถัมภ์รายการมีผลต่อรายการเล็กน้อย และในบางครั้งทางผู้อุปถัมภ์รายการก็เสนอกับผู้ผลิตว่าช่วงไหนควรเสนออะไร ผู้ผลิตมีทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อมว่า สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่คนน่าจะให้ความสำคัญมากกว่านี้ ในบางครั้งหลาย ๆ คนเอาความสะดวกสบายมาเป็นที่ตั้ง และควรแก้ไขตรงจุดที่ว่าไม่ควรทำ ไม่ควรมกง่ายดีกว่า สำหรับความเห็นต่อการแก้ไขปัญหาสีสิ่งแวดล้อมนั้น ผู้ผลิตเห็นว่าน่าจะได้รับความร่วมมือมาก ๆ เช่น นิสิตนักศึกษา ซึ่งเป็นกลุ่มที่ตื่นตัวอยู่แล้ว แต่ระดับการศึกษาของคนส่วนใหญ่ไม่สูง บางทีจะไม่เข้าใจ นอกจากนั้นผู้ผลิตมองแนวโน้มของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมว่าจะเป็นรายการสารคดีที่มีเวลามากขึ้น คือ ควรจะมีความยาวประมาณ 10 นาที

รายการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม

จากการสัมภาษณ์ คุณสุวิทย์ วงศ์ศรีวงศ์ เกี่ยวกับรายการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม โดยมีจุดเริ่มต้นจาก คุณลดาวาลลี วงศ์ศรีวงศ์ อยากจะทำรายการสิ่งแวดล้อม ซึ่งคุณลดาวาลลีก็ได้ทำรายการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นรายการแรกมีวัตถุประสงค์ของรายการอยู่ 2 ประการด้วยกัน คือ

1) ให้มีการตื่นตัวในเรื่องสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง และ 2) สร้างจิตสำนึกให้กับเยาวชน ซึ่งเป็นจุดหลักใหญ่ในการทำรายการ สำหรับกลุ่มเป้าหมายของรายการคือ ประชาชนทั่วไป แต่มุ่งเน้นที่เด็กมากกว่า ในระยะแรกที่เริ่มทำรายการ แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการผลิตได้จากข้อมูลในพื้นที่ โดยหมายถึง 1) สภาพของพื้นที่ที่ถูกทำลาย 2) สอบถามจากผู้พบเห็น โดยสอบถามว่ามีความคิดเห็นอย่างไร และไปถามผู้ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ว่าจะมีการแก้ไขอย่างไร ประเด็นหลักที่ทางรายการเน้น คือ ต้องการที่จะกระตุ้นให้คนเกิดความสำนึกในคำนี้โดยตรง ในการเลือกเรื่องที่จะทำมักอ้างอิงนักวิชาการเป็นส่วนใหญ่ สอบถามจากเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ซึ่งต้องมีการวิจัยแล้วเป็นอย่างดี และถามคนในพื้นที่ และไม่มีการเน้นเรื่องใดเรื่องหนึ่งอยู่ที่สภาวะในแต่ละตอนที่มียุ่ บางครั้งจุดไหนเป็นจุดเร่งร้อนก็จะเลือกทำก่อนเพื่อให้เข้ากับเหตุการณ์

ปัจจัยที่สนับสนุนในการผลิต คือ ธนาकारไทยพาณิชย์ ซึ่งพยายามรณรงค์ในเรื่องสิ่งแวดล้อม สำหรับงบประมาณที่ใช้ในการผลิตนั้น ผู้ผลิตไม่บอกว่าเป็นจำนวนเงินเท่าไรแต่บอกว่าน้อย อย่างไรก็ตามผู้ผลิตก็เห็นว่างบประมาณที่น้อยนี้ไม่ส่งผลต่อเนื้อหา ซึ่งจะต้องตรงตามกับผู้ผลิตตั้งเป้าหมายไว้ นอกจากนี้ปัจจัยทางด้านผู้จัดทำรายการก็ไม่มีผลต่อเนื้อหาเช่นกัน แต่จะเป็นปัจจัยที่มีส่วนในการทำให้น่าสนใจมากขึ้น กล่าวคือ ถ้าหากให้งบประมาณกับผู้ผลิตสามารถใช้เอฟเฟ็คได้มากขึ้น อาจทำเป็นรูปกราฟฟิก ซึ่งคนดูสามารถเข้าใจได้ชัดขึ้น ทำให้เนื้อหาสมบูรณ์มากขึ้น น่าดูมากขึ้น สำหรับทัศนคติและมุมมองของผลิตรายการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น ผู้ผลิตเห็นว่ารายการสิ่งแวดล้อมมีการขยายตัวขึ้นมามาก แต่รายการที่จะอยู่ทำจริง ๆ เพื่อเน้นให้เห็นผลนั้นน้อย และเห็นว่าสิ่งแวดล้อม คือ ปัญหารอบตัว ทุกอย่างที่อยู่รอบตัวเราก็คือเป็นสิ่งแวดล้อมหมดแล้วแต่ว่าสิ่งแวดล้อมมันจะดีหรือไม่ดี ในด้านความคิดเห็นต่อการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ผู้ผลิตเห็นว่าเป็นเรื่องที่จะต้องช่วยกัน แล้วจะทำอย่างไรให้คนนั้นช่วยกัน และในการที่จะทำให้คนช่วยกันอยู่ที่จะจะทำให้เขาเข้าใจขนาดไหน ถ้าเขาเข้าใจก็จะทำ แต่ถ้าไม่เข้าใจก็จะไม่ทำ สำหรับแนวโน้มของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม ผู้ผลิตเห็นว่าขึ้นอยู่กับการที่ 1 ผู้จัดทำรายการว่าจะให้ความสนใจมากน้อยขนาดไหน ประการที่ 2 ขึ้นอยู่กับคนที่มีการจัดทำนี้โดยตรง คนที่เห็นความสำคัญของเรื่องนี้ โดยผู้ผลิตอยากให้มีกองทุนทางด้านนี้โดยตรง ซึ่งรัฐบาล สมัชชาอนันต์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรี (2535) ทำอยู่ แล้วถ้ากองทุนของรัฐบาลที่จัดตั้งขึ้นนี้สามารถให้บแก่ผู้ผลิตได้เพื่อทำรายการนี้โดยตรง จะมีประโยชน์มากกว่า

รายการสิ่งแวดล้อมไทย

ผู้ที่ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ คุณภาสกร ภาวิไล และคุณวิลาสินี วัฒนชัย ผู้เขียนบทและผู้ควบคุมการผลิตรายการสิ่งแวดล้อมไทย จุดเริ่มของรายการคือ เมื่อบริษัทปิโตรเคมีแห่งชาติ จำกัด มีนโยบายที่จะประชาสัมพันธ์ด้วยการใช้สื่อโทรทัศน์เป็นครั้งแรก ให้ชื่อรายการ สิ่งแวดล้อมที่สำคัญคือ จะต้องกล่าวถึงเทคโนโลยีในมุมมองของเทคโนโลยีที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม เป็นแนวคิดหลัก (theme) หรือกล่าวถึงเทคโนโลยีที่ไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม ซึ่งวัตถุประสงค์ของรายการ มีดังนี้

1. เพื่อสร้างภาพพจน์ที่ดีให้แก่บริษัทปิโตรเคมีแห่งชาติ จำกัด ภาพพจน์ที่ดีดังกล่าวคือ บริษัทปิโตรเคมีแห่งชาติ จำกัด เป็นตัวอย่างของเทคโนโลยีที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม
2. บริษัทปิโตรเคมีแห่งชาติ จำกัด สนับสนุนการปลูกฝังจิตสำนึกให้คนใช้เทคโนโลยีในแนวที่สอดคล้องกับแนววัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม
3. เป็นการมองหาความรู้ สรุปลความรู้ กล่าวคือมองของเรื่องต่าง ๆ ด้วยสายตา เช่นนี้ (ตามแนวคิดหลักของรายการ) บริษัทปิโตรเคมีแห่งชาติ คือ ผู้ใช้เทคโนโลยี

กลุ่มเป้าหมายของรายการมีดังนี้คือ ทางบริษัทปิโตรเคมีฯ จะอัดสำเนา เอาไว้ส่งตามโรงเรียนให้เด็ก ๆ ดู สำหรับกลุ่มเป้าหมายของผู้ผลิตคือ ผู้ที่สนใจเฝ้าหาความรู้ทั่วไปไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ก็ตาม แหล่งข้อมูลของผู้ผลิตรายการสิ่งแวดล้อมไทยจะเริ่มจากหนังสือ ถ้าผู้ผลิตต้องการทำเรื่องใดหรือสนใจเรื่องใด ผู้ผลิตก็จะไปที่ร้านขายหนังสือและตัวบุคคล ซึ่งก็แล้วแต่ว่าแหล่งแรกที่ผู้ผลิตจะสามารถดึงข้อมูลได้จากแหล่งไหน ประเด็นหลักที่ผู้ผลิตเน้น คือ เน้นในเรื่องวิถีคิด กล่าวคือ เราจะต้องเข้าใจว่าสิ่งที่เราเลือกที่จะทำ หรือวิธีที่จะสนองตอบความต้องการของเรามีทางเลือกหลายทาง เราต้องรู้ว่าการตัดสินใจของเรา การกระทำของเรามีผล ถ้าเป็นทางเลือกที่ดี มีจิตใจที่ดี หรือมีจิตใจที่ดีตั้งใจทำที่ดี มีความรู้ที่ถูกต้อง มีประสบการณ์ที่ถูกต้อง จะทำให้เลือกทำในสิ่งที่ควรทำเพื่อให้ได้ในสิ่งนั้นมา เรื่องที่ทำในช่วงแรก ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นในแนวโบราณคดี ช่วงต่อมาผู้ผลิตก็จะดูความสนใจหรือกระแสในตอนนี้ นอกจากนั้นทางรายการได้มีที่ปรึกษา คือ คุณศิลาวัฑ ศุขฉวีวัฒน์ ซึ่งมีบทบาทกับรายการมาก เพราะเป็นผู้ที่นำมิติใหม่เข้ามา นั่นคือฟังว่าขณะนี้สังคมกำลังเป็นอย่างไร สังคมกำลังต้องการรู้อะไร จากการที่ผู้ผลิตเข้าใจว่าสังคมเป็นอย่างไร และรู้ว่าจุดยืนของตนอยู่ตรงไหน ผู้ผลิตเห็นว่าน่าจะมีผลผลิตเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการ

เคลื่อนไหว การตัดสินใจของคนในสังคมส่วนรวม เมื่อเขียนบทเสรีจก็ต้องส่งให้เจ้าหน้าที่ส่วน
ประชาสัมพันธ์ บริษัทปิโตรเคมีแห่งชาติ จำกัด อ่านแล้วพิจารณาว่าควรจะเป็นรายการสิ่งแวดล้อม
ไทยตอนต่อไปหรือไม่

ปัจจัยที่สนับสนุนในการผลิตรายการสิ่งแวดล้อมไทย ได้แก่ ผู้อุปถัมภ์รายการ (เงิน)
และวิทยาการที่ผู้ผลิตไปขอความรู้คำแนะนำในการผลิตรายการ ซึ่งนับว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด
งบประมาณที่ใช้ในการผลิตในปีแรก 135,000 บาทต่อหนึ่งตอน ปีที่สอง 190,000 บาท ซึ่งผู้
ผลิตเองก็ไม่รู้ว่ามากหรือน้อย และทางผู้ผลิตเห็นว่างบประมาณดังกล่าวมีผลต่อเนื้อหาคือ เวลาพูด
เรื่องอะไรก็ควรมีรูปประกอบที่จะทำให้สมจริงสมจัง ทำให้คนดูมีความเข้าใจในเรื่องที่ผู้ผลิต
พยายามจะเล่าให้ฟังได้ง่ายขึ้น ซึ่งบางรูปก็ได้อีก นอกจากนั้นปัจจัยทางด้านผู้อุปถัมภ์รายการ
ก็มีผลต่อเนื้อหาอีกด้วย เช่น ผู้ผลิตทำรายการเรื่องสิ่งแวดล้อม แต่กลับพูดเรื่องถุงพลาสติกได้
ไม่เต็มที่ ผู้ผลิตมีความคิดเห็นว่า สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่ควรเคารพและไม่คิดว่าเป็นของ ๆ ใคร
ที่ควรจะมาเป็นเจ้าของ เป็นสิ่งที่ต้องเคารพในฐานะที่เกื้อกูลเราอยู่แล้วก็ต้องเคารพว่า ถ้า
หากเราไม่ให้ความเคารพและไปทำร้ายเข้า ในเรื่องแนวทางในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ผู้
ผลิตเห็นด้วยกับพระพุทธเจ้าที่ตรัสว่า "ใจเป็นประธานต่อเรื่องทั้งหมด" ถ้าหากคิดดีคิดชอบก็ทำ
ดีทำชอบแล้วก็จะเกิดเป็นผลดีผลชอบ ถ้าคิดไม่ชอบทำก็ไม่ชอบผลที่ออกมาจากการกระทำก็ไม่ชอบ
เพราะฉะนั้นความคิดเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดในการแก้ปัญหาในเรื่องสิ่งแวดล้อม จะต้องคิดถูกต้อง
เชื่อถูกต้อง และพูดทำเกี่ยวกับสิ่งนี้ถูกต้อง สำหรับความคิดเห็นต่อแนวโน้มของรายการสารคดี
สิ่งแวดล้อมนั้น ผู้ผลิตไม่มีความคิดเห็น

รายการโลกสลบสี

จากการสัมภาษณ์ผู้ผลิตรายการโลกสลบสี คือ คุณชวินทร์ ชมะโชติ ซึ่งเป็นผู้ควบคุม
การผลิตได้กล่าวถึงที่มาของรายการดังนี้ ตอนแรกทางบริษัทแปซิฟิคอินเตอร์คอมมูนิเคชั่น จำกัด
ซื้อรายการสารคดีจากต่างประเทศมาแพร่ภาพ ต่อมาอาจารย์สมเกียรติ อ่อนนิมิต และคุณ
ชวินทร์ ชมะโชติ มีความคิดเห็นตรงกันที่จะผลิตรายการสารคดีเอง โดยมีวัตถุประสงค์ของ
รายการ คือ มุ่งเน้นที่จะนำเสนอในเรื่องของศิลปวัฒนธรรมและธรรมชาติวิทยา กลุ่มเป้าหมาย
ของรายการได้แก่ คนมีความรู้ นิสิตนักศึกษา ผู้สนใจรายการสารคดี

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการผลิตมาจากตำรา หนังสือต่าง ๆ และผู้เชี่ยวชาญ ส่วนประเด็น

หลักที่เห็นในแต่ละชุดจะแตกต่างกัน เช่น ชุดทะเลไทยเน้นในเรื่องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างถูกต้อง สำหรับชุดแม่น้ำเจ้าพระยาเน้นในด้านศิลปวัฒนธรรมริมสองฝั่งเจ้าพระยา มีเรื่องธรรมชาติวิทยาบ้างเกี่ยวกับป่าไม้ในแหล่งต้นน้ำ ปัจจัยที่สนับสนุนในการผลิต คือ ธนาคารไทยพาณิชย์ เป็นสปอนเซอร์ตลอดจะกล่าวว่าตลอดชีพเลขก็ได้ โดยจะให้ตอนละ 200,000 บาท ซึ่งงบประมาณส่วนนี้น้อยมากแต่ก็ไม่มีผลกระทบต่อนโยบายจะมีก็คือผลกระทบต่อกำไรขาดทุน ในด้านผู้ประกอบการได้ให้ความอิสระมากพอสมควร ถ้าทางผู้ประกอบการมีแนวคิดอะไรก็จะบอกมาแล้วผู้จะทำได้แค่ไหน ทำได้ก็ทำ สำหรับทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อมนั้น ผู้ผลิตเห็นว่าเป็นพวกอนุรักษ์ นอกจากนั้นคุณชินทร์เห็นว่า ธรรมชาติหล่อหลอมโดยที่ไม่มีใครไปสั่งสอน ถ้าคนเรารักธรรมชาติมาก ๆ เท่ากับเป็นการพัฒนาจิตใจคนไปด้วย ความคิดเห็นของผู้ผลิตต่อแนวโน้มของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม คือ เห็นว่าจะมีมากขึ้น และจะมีหลายบริษัทที่ผลิตรายการประเภทนี้มากขึ้น ซึ่งนับเป็นสิ่งที่ดี

รายการสารคดีน้ำ

จากการสัมภาษณ์กับผู้ผลิตรายการสารคดีน้ำได้แก่ คุณณพนันท์ อนุรัตน์ คุณวีระวัฒน์ พัฒนเจริญ คุณอัมพร จีรัฐติกร ผู้เขียนบท คุณกษกร สุชาติเลิศปัญญา ผู้ประสานงาน และคุณธีรภาพ โฉมิตกุล ผู้ควบคุมการผลิต รายการสารคดีน้ำมีจุดเริ่มต้นมาจาก ผู้ประกอบการ คือ สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้ให้ทุนมาทำรายการสารคดี เนื่องในโอกาสปีรณรงค์เรื่องน้ำ พ.ศ. 2534 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ สำหรับกลุ่มเป้าหมายนั้นเป็นคนทุกระดับ ซึ่งส่วนใหญ่ที่ชมมีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไปเป็นผู้ใหญ่ ตามข้อเสนอในการผลิตรายการกำหนดให้เป็นนักเรียน นักศึกษา

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการผลิตจะขึ้นอยู่กับส่วนที่เกี่ยวข้องในแต่ละตอนแต่ละเรื่อง ได้แก่ หน่วยงานราชการ เอกชน แหล่งข้อมูลโดยตรง กลุ่มชาวบ้าน กลุ่มท้องถิ่น และองค์กรเอกชน (NGO) สำหรับองค์กรเอกชนที่ผู้ผลิตมักจะติดต่อบ่อย ๆ คือ โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ ประเด็นหลักที่รายการเน้นนั้น เป็นการเสนอประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในเรื่องของความเป็นจริง ซึ่งมีหลักในการเลือกเรื่องที่จะทำดังนี้คือ ความเป็นไปได้ในการถ่ายทำ ความน่าสนใจ นอกจากนี้ เหตุการณ์ปัจจุบันก็เป็นหัวข้อหนึ่งที่จะเอามาทำ กล่าวคือ มีวิกฤตที่ไหนก็จะไปทำ ปัจจัยที่สนับสนุนในการผลิต ได้แก่ ผู้ประกอบการ งบประมาณ และอุปกรณ์ ในด้านงบประมาณที่ใช้ในการผลิตรายการสารคดีน้ำ 52 ตอน (1 ปี) เป็นจำนวนเงิน 20 ล้านบาท ซึ่งทางผู้ผลิตเห็นว่าเป็น

จำนวนเงินที่ไม่มากไม่น้อย และเห็นว่าเนื้อหาจะไม่เกี่ยวกับงบประมาณ ส่วนปัจจัยทางด้านผู้
อุปถัมภ์รายการจะให้อิสระแก่ผู้ผลิตค่อนข้างเต็มที่ ไม่เคยมีการแก้ไขอันเกิดจากการที่ผู้ผลิตไปขาด
พียงถึงอะไร นอกจากนี้ในช่วงแรกทางสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติจะเสนอหัวข้อให้
ผู้ผลิตทำบ้าง คุณวีระวัฒน์ พัฒนเจริญ ซึ่งเป็นผู้เขียนบทกล่าวถึงทัศนคติที่มีต่อสิ่งแวดล้อมว่า "สิ่ง
แวดล้อม คือ ความสัมพันธ์ที่อยู่ร่วมกันของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมมีความเกี่ยว
ข้องสัมพันธ์กัน เกิดอะไรก็บ่งสิ่งแวดล้อมก็ต้องเกิดกับคน คนก็คือคนที่ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม
ตัวนั้น" ผู้ผลิตมีความคิดเห็นต่อการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมว่า "วันนี้เราแก้ที่ปลายเหตุไม่ได้แก้ที่
ต้นเหตุและควรจะแก้ที่คน นอกจากนี้คุณวีระวัฒน์เห็นว่า "ต้องมองภาพรวม มองในเรื่องสิ่ง
แวดล้อมกับการพัฒนา" แนวโน้มของรายการสารคดีนำในต้นปี พ.ศ. 2536 มีการเปลี่ยนรูปแบบใน
การนำเสนอ คือเปลี่ยนเป็นรายการเชิงการอภิปราย สำหรับความเห็นต่อแนวโน้มของรายการ
สารคดีสิ่งแวดล้อมนั้น ผู้ผลิตเห็นว่าน่าจะมีการพัฒนาขึ้น มีคนสนใจมากขึ้น คนดูเยอะขึ้น น่าจะ
แข่งขันมากขึ้น

เบื้องหลังและแนวทางการผลิตรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมแต่ละรายการ จะมีทั้งส่วนที่
เหมือนกันและส่วนแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ อย่างเช่น จากตัวผู้ผลิตเอง
งบประมาณ และปัจจัยทางด้านผู้อุปถัมภ์รายการ ซึ่งทำให้สัมภาษณ์ของผู้ผลิตรายการทั้งหมด ผู้วิจัย
ได้สรุปไว้ในตารางดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5 ตารางสรุปค่าให้สัมภาษณ์ของผู้ผลิตรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมในเรื่องวัตถุประสงค์ของรายการ

ผู้ผลิตรายการ	วัตถุประสงค์ของรายการ
ฟ้าสีคราม	ให้ผู้ชมได้รับความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทั่ว ๆ ไป
น้ำใสใบเขียว	เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยเน้นไปที่ป่าไม้ น้ำ และภูเขา
พิทักษ์สิ่งแวดล้อม	<ol style="list-style-type: none"> 1. ให้มีการตื่นตัวในเรื่องสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง 2. สร้างจิตสำนึกให้กับเยาวชน ซึ่งเป็นจุดหลักใหญ่ ในการทำรายการ
สิ่งแวดล้อมไทย	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อสร้างภาพพจน์ที่ดีให้กับบริษัทปิโตรเคมีแห่งชาติ 2. เพื่อให้เป็นส่วนหนึ่งในการปลูกจิตสำนึก 3. เป็นการมองหาความรู้ สรุปความรู้และทำความเข้าใจในเรื่องเทคโนโลยี
โลกสีเขียว	มุ่งเน้นที่จะนำเสนอในเรื่องของศิลปวัฒนธรรม และธรรมชาติวิทยา
สารคดีน้ำ	เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 6 ตารางสรุปค่าให้สัมภาษณ์ของผู้ผลิตรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมในเรื่องแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการผลิต

ผู้ผลิตรายการ	แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการผลิต
ฟ้าสีคราม	ที่ปรึกษาซึ่งเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยส่งหัวข้อมาให้ หนังสือจากสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สำนักข่าวอเมริกัน หนังสือพิมพ์ นิตยสาร
น้ำใสใบเขียว	หนังสือ หนังสือพิมพ์ วาสาร เอกสารจากสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย
พิทักษ์สิ่งแวดล้อม	ในระยะแรกได้ข้อมูลในพื้นที่ โดยหมายถึง 1. สภาพของพื้นที่ที่ตกท่าลาช และ 2. สอบถามความคิดเห็นของผู้พบเห็น และไปถามเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ในช่วงหลังจะมีผู้ชมรายการเขียนจดหมายมาแจ้ง
สิ่งแวดล้อมไทย	เริ่มจากหนังสือ หรือจากตัวบุคคลโดยต้องติดต่อผู้เชี่ยวชาญ และคาดว่าจะสามารถดึงข้อมูลจากไหนได้บ้าง หรือผู้เขียนหนังสือที่ทางผู้ผลิตสนใจหนังสือเล่มนั้น
โลกสีเขียว	ขอข้อมูลจากหน่วยงานราชการ จากคำร่า หนังสือ บทความทางวิชาการ และจากผู้เชี่ยวชาญ
สารคดีน้ำ	ขึ้นอยู่กับแต่ละตอนว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับอะไรบ้าง ข้อมูลได้จากหน่วยราชการ หน่วยงานเอกชน กลุ่มชาวบ้าน กลุ่มท้องถิ่น และ NGO (ที่ติดต่อบ่อย ๆ คือ โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ)

ตารางที่ 7 ตารางสรุปค่าให้สัมภาษณ์ของผู้ผลิตรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมในเรื่องประเด็นหลักที่เน้น

ผู้ผลิตรายการ	ประเด็นหลักที่เน้น
ฟ้าสีคราม	จะไม่เน้นจุดไหนเป็นพิเศษ มีการผลิตเป็นชุด คือ เดือนหรือครึ่งเดือนนี้จะทำเรื่องอะไร ก็จะเจาะเรื่องนั้นมากหน่อย
น้ำใสใบเขียว	เน้นในเรื่องการรณรงค์ให้คนเห็นความสำคัญของน้ำ สิ่งแวดล้อมของน้ำ ป่าไม้ ภูเขา สัตว์ป่า ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของหลาย ๆ สิ่ง
พิทักษ์สิ่งแวดล้อม	ต้องการกระตุ้นให้คนเกิดความสำนึกในด้านสิ่งแวดล้อมโดยตรง เพราะปัจจุบันผู้ใหญ่มากเกินไป เป็นไปในด้านการค้าธุรกิจเป็นส่วนใหญ่ สิ่งนี้จะทำได้โดยเด็ก
สิ่งแวดล้อมไทย	เป็นในเรื่องวิถีคิด ต้องเข้าใจว่าสิ่งที่เราเลือกที่จะทำ วิธีที่จะตอบสนองความต้องการของเรา มีทางเลือกหลายทาง เราต้องรู้จักตัดสินใจของเรา การกระทำของเราเป็นเหตุที่ทำให้เกิดผลได้ ถ้าเป็นทางเลือกที่ดี มีจิตที่ดี มีจิตใจที่ตั้งใจในสิ่งที่ดี มีความรู้ที่ถูกต้อง มีประสบการณ์ที่ถูกต้อง จะต้องเลือกทำในสิ่งที่ดี
โลกสีเขียว	ประเด็นหลักที่เน้นในแต่ละชุดแตกต่างกัน คือ ถ้าเป็นชุดทะเลไทยก็จะเน้นในเรื่องการใช้ทรัพยากรอย่างถูกต้อง สำหรับชุดแม่น้ำเจ้าพระยา เน้นในด้านศิลปวัฒนธรรม
สารคดีน้ำ	ทางผู้ผลิตจะปรึกษากันก่อน ปูนไปว่าแนวเรื่องจะเป็นอย่างไร บางครั้งก็เสนอเป็นชุด เช่น ชุดแม่น้ำ ชุดทะเล

ตารางที่ 8 ตารางสรุปคำให้สัมภาษณ์ของผู้ผลิตรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมในเรื่องกระบวนการในการเลือกเรื่องและเนื้อหา

ผู้ผลิตรายการ	กระบวนการในการเลือกเรื่องและเนื้อหา
ฟ้าสีคราม	บางครั้งต้องดูสภาพการข่าวตอนนั้นเรื่องอะไรดัง ต้องดูเหตุการณ์ปัจจุบันว่าจะทำออกไปในแนวไหนในระบอบนั้น
น้ำใสใบเขียว	ในการเลือกเนื้อหาจะเน้นในเรื่องน้ำ ป่าไม้ และภูเขา ซึ่งผู้ผลิตเป็นผู้เลือกเอง
พิทักษ์สิ่งแวดล้อม	ในการเลือกจะอ้างอิงนักวิชาการ สอบถามจากเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ ซึ่งต้องมีการวิจัยแล้วเป็นอันดับ นอกจากนั้นจุดที่เกี่ยวเนื่องกับคนมาก ๆ อย่างกรณีกรุงเทพฯ ก็ว่าจุดไหนมีอากาศพิษ แล้วหยิบจุดนั้นว่ามีผลต่อประชาชนอย่างไร บางครั้งจุดไหนเป็นจุดเร่งร้อน ก็จะทำก่อนให้เข้าเหตุการณ์
สิ่งแวดล้อมไทย	ทางผู้ผลิตจะต้องเสนอเรื่องไปยังฝ่ายประชาสัมพันธ์ บริษัทปิโตรเคมีฯ โद्यการ เรือชนบท ให้อ่าน ทางฝ่ายประชาสัมพันธ์จะพิจารณาว่าเรื่องไหนควรเป็นรายการตอนต่อไป ซึ่งประเด็นไม่ให้เสนอก็มี หรือบางทีก็มีการแก้ไข หรือบางครั้งตอนนั้นมีความสนใจดูกระแสตอนนั้น บางช่วงมีคนเสนอว่าควรจะเสนอเรื่องใดก็จะไปทำ นอกจากนั้นทางรายการก็มีที่ปรึกษา ได้แก่ คุณศิวัด ศิวลารมย์ จากเค็มผู้ผลิตจะไล่เรื่องไปเรื่อย ๆ ระหว่างทางที่ถ่ายทำตอนหนึ่งเสร็จแล้วไปเจอสิ่งที่น่าสนใจเรื่องใหม่ ก็จะไปเสนอเรื่องใหม่เป็นตอนต่อไป ทางด้านที่ปรึกษาได้นำมติใหม่เข้ามาโดยดูว่าสิ่งนี้เป็นอย่างไร แล้วสิ่งนี้ต้องการรู้ หรือน่าจะผลิตเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหว การตัดสินใจ ของคนในสังคมส่วนรวม
โลกสีเขียว	เลือกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคนทั่วประเทศ เช่น ทะเลเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมาก แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นแม่น้ำสายหลักหล่อเลี้ยงชีวิตคนทั่วประเทศ
สารคดีน้ำ	บางครั้งต้องดูสถานการณ์ว่าตอนนี้เรื่องอะไรดัง ต้องดูเหตุการณ์ปัจจุบันว่าจะทำออกไปในแนวไหน เราก็คงจะไปแหล่งข้อมูลโดยตรง และติดต่อกับฝ่ายข้อมูล ทางรายการจะเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นในเรื่องของความเป็นจริง

ตารางที่ 9 ตารางสรุปค่าให้สัมภาษณ์ของผู้ผลิตรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมในเรื่องกลุ่มเป้าหมายและปฏิกริยา

ผู้ผลิตรายการ	กลุ่มเป้าหมาย	การทำสำรวจผู้ชม	ปฏิกริยาที่ได้รับ
ฟ้าสีคราม	คนทั่วไปตั้งแต่เด็กจนถึงผู้ใหญ่	ไม่เคยทำ	จดหมาย ซึ่งผู้เขียนส่วนใหญ่เป็นผู้มีความรู้ โดยดูจากลักษณะในการเขียน และลายมือ ส่วนสาวบ้านมีบ้าง
น้ำใสใบเขียว	ประชาชนทั่วไป ที่เน้นคือ นิสิต นักศึกษา เพราะจะออกอากาศ ก่อนข่าวทุกครึ่ง	ไม่เคยทำ	เวลาไปถ่ายทำ ก็สัมภาษณ์ว่าเคยดูหรือไม่ คำตอบที่ได้รับ คือ ออกให้มีรายการอย่างนี้ มาก ๆ
พิทักษ์สิ่งแวดล้อม	ประชาชนทั่วไป แต่มุ่งเน้น ไป ที่เด็กมากกว่า	ไม่เคยทำ	ดูจากจดหมายที่เขียนมาแจ้งให้
สิ่งแวดล้อมไทย	ทางปิโตรเคมีฯ จะลัดสำเนา เอาไปให้ตามโรงเรียน ให้ เด็ก ๆ ดู แต่สำหรับผู้ผลิต คือ ผู้ที่สนใจใฝ่หาความรู้ทั่วไป ไม่ว่าจะ เป็นเด็กหรือผู้ใหญ่	ไม่เคยทำ	มีจดหมายบ้างแต่ก็ไม่มากมาย และมีบางคน หรือโรงเรียนที่แสดงความเห็นว่ามึรายการนี้ ความหมาย มีประโยชน์ก็จะมาลัดสำเนาเทป เอาไปใช้งาน
โลกสีเขียว	เยาวชน นักศึกษา คนที่สนใจ สารคดีทุกแห่ง	เคย ส่วนใหญ่เป็น คนต่างจังหวัดที่ชม	คนโทรศัพท์มาชื่นชม และที่ผ่านมากทาง รายการได้รับรางวัลมาจำนวนมาก ซึ่งเป็น กำลังใจที่จะทำงานไปเรื่อย ๆ
สารคดีน้ำ	คนทุกระดับ เน้นนักศึกษา แต่ ส่วนใหญ่ที่ดูเป็นคนอายุ 20 ปี กว่าขึ้นไป	ไม่เคยทำ	เวลาไปถ่ายทำที่ไหน ก็จะถามว่าได้ดูสารคดีน้ำบ้างหรือเปล่าก็จะมีปฏิกริยาว่า คุณอนันต์ตอนนี้ คนโทรศัพท์เข้ามาสอบถามขอซื้อลัดสำเนา จดหมายก็มีบ้าง คนเขียนส่วนใหญ่ เป็นคนทำงาน

ตารางที่ 10 ตารางสรุปค่าให้สัมภาษณ์ของผู้ผลิตรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมในเรื่องปัจจัยที่สนับสนุนในการผลิต

ผู้ผลิตรายการ	ปัจจัยที่สนับสนุนในการผลิต
ฟ้าสีคราม	ทางสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติร่วมกับบริษัทปูนซีเมนต์ไทย ซึ่งทางปูนซีเมนต์ไทยก็รู้สึกตัวว่ามีส่วนทำลายสิ่งแวดล้อม ก็เป็นห่วงเลยผลิตขึ้นมา
น้ำใสใบเขียว	ทางบริษัทสหพันธ์เห็นความสำคัญในเรื่องน้ำ และทางผู้ผลิตเองอยากทำรายการสิ่งแวดล้อมอยู่แล้ว จึงทำรายการขึ้นมา
ฉีกทึ้งสิ่งแวดล้อม	ธนาคารไทยพาณิชย์เป็นผู้สนับสนุน ซึ่งถือว่าพยายามรณรงค์ในเรื่องสิ่งแวดล้อม (นอกจากนี้ยังมีผู้สนับสนุนรายการอื่น ๆ อีก เช่น บริษัทน้ำมันบางจาก ปูนซีเมนต์ไทย การบินไทย เป็นต้น) โดยถือว่าบริษัทเหล่านี้มีกำไรแล้ว และเห็นความสำคัญที่จะช่วยเหลือสังคม โดยคืนกำไรกลับสู่ประชาชน
สิ่งแวดล้อมไทย	ผู้สนับสนุนรายการ และวิทยากรที่ทางรายการไปขอความรู้ คำแนะนำในการผลิตรายการ ซึ่งนับว่าเป็นทรัพยากรสำคัญที่สุด
โลกสีเขียว	ปัจจัยที่สนับสนุนคือ ธนาคารไทยพาณิชย์ เป็นผู้สนับสนุนตลอด
สารคดีน้ำ	ผู้สนับสนุนรายการ งบประมาณ และอุปกรณ์ (การที่เราจะสร้างภาพ สื่อมุมที่ตี ต้องมีอุปกรณ์ที่ดี)

ตารางที่ 11 ตารางสรุปค่าให้สัมภาษณ์ของผู้ผลิตรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมในเรื่องงบประมาณ และผลต่อเนื้อหา

ผู้ผลิตรายการ	งบประมาณในการผลิต	มากหรือน้อย	มีผลต่อเนื้อหาหรือไม่ อย่างไร
ฟ้าสีคราม	30,000 บาท ต่อ 1 ตอน (บ.ปูนซีเมนต์ไทย จำกัด)	น้อย	ไม่ส่งผลต่อเนื้อหา แต่จะส่งผลกระทบต่อการผลิต Production ว่าเราจะไปถ่ายไกล ๆ ก็ค่อนข้างยาก
น้ำใสใบเขียว	ประมาณหมื่นเศษๆ ต่อ 1 ตอน (บ.สหพัฒนพิบูล จำกัด)	น้อย	ไม่มีผลต่อเนื้อหา แต่มีข้อจำกัดในเรื่องการไปถ่ายทำ ถ้าสถานที่ไปอยู่ไกล ต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่าย องค์ประกอบทางด้านธุรกิจด้วย
พิทักษ์สิ่งแวดล้อม	ไม่บอกจำนวนเงิน (ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด)	น้อย	ไม่มีผล เนื้อหาต้องตรงตามที่เราร้องไปหาหมายไว้
สิ่งแวดล้อมไทย	190,000 บาท ต่อ 1 ตอน (บ.ปิโตรเคมีแห่งชาติ จำกัด)	พอดี	ไม่มีผลต่อเนื้อหา แต่เวลาจะหุุดอะไรก็ควรมีรูปประกอบที่จะทำให้สมจริงสมจัง ทำให้คุณมีความเข้าใจในเรื่องที่เล่า
โลกสีเขียว	200,000 บาท ต่อ 1 ตอน (ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด)	น้อยมาก	ไม่มีผลกระทบต่อเนื้อหา แต่มีผลกระทบต่อภาพารชาตคน แต่ทางผู้ผลิตไม่เห็นภาพารชาตคน คือถ้ามองในแง่ธุรกิจจะไม่คุ้ม แต่ผู้ผลิตต้องการได้ชื่อเสียง ให้คนดูได้รู้ว่าข่าวสาร สารคดีที่ดี ๆ บาง เรื่องทำงานให้สังคมมากกว่าธุรกิจ
สารคดีน้ำ	งบประมาณทั้งหมด 20 ล้าน ต่อปี (สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ)	พอดี	เนื้อหาจะไม่เกี่ยวกับงบประมาณ แต่เวลาที่ให้ในการเตรียมตัวผลิตมีผลมากกว่า ซึ่งถ้าให้เวลาเตรียมตัวมากกว่านี้ก็จะทำได้ดีกว่านี้

ตารางที่ 12 ตารางสรุปค่าให้สัมภาษณ์ของผู้ผลิตรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมในเรื่องผลกระทบของปัจจัยทางด้านผู้ปฏิบัติงาน
รายการต่อเนื่อง

ผู้ผลิตรายการ	ผลกระทบของปัจจัยทางด้านผู้ปฏิบัติงานต่อการค้นหาของรายการ
ฟ้าสีคราม	มีผล เช่น ผู้ผลิตจะไม่เสนอเรื่องเกี่ยวกับผงปูนซีเมนต์ ซึ่งทางบริษัทปูนซีเมนต์ไม่ได้บอกมา แต่ผู้ผลิตเกรงใจเขาไปเอง ก็จะข้ามไป
น้ำใสใบเขียว	ไม่มี แต่เมื่อมีเข้าซีไอไรท์ออกมา ทางผู้ผลิตก็มีการนำเสนอเรื่องซีไอไรท์ว่าคืออะไร ดีกว่าอย่างไร ในเรื่องมลพิษทางน้ำก็เสนอว่าผงซีกฟอกเป็นตัวทำลายสัตว์
พิทักษ์สิ่งแวดล้อม	ไม่มีผลต่อเนื่อง แต่จะเป็นปัจจัยที่มีส่วนทำให้รายการน่าสนใจขึ้น คือเข้าทางผู้ปฏิบัติงานรายการให้ขบแอะขึ้น ผู้ผลิตก็สามารถทำเอพีพีเคได้มากขึ้น อาจทำเป็นรูปกราฟฟิค เพื่อคนดูสามารถเข้าใจดีขึ้น เพื่อให้เนื้อหาสมบูรณ์ขึ้น
สิ่งแวดล้อมไทย	มีผล เช่น ทำรายการเรื่องสิ่งแวดล้อมแต่กลับพูดเรื่องพลาสติกไม่ได้มาก เพราะเป็นผลผลิตของผู้ปฏิบัติงาน ในส่วนตัวแล้วผู้ผลิตคิดว่าเรื่องที่ขัดกับทางผู้ปฏิบัติงานก็เสนอไม่ได้
โลกสีเขียว	ไม่มีผล ทางผู้ปฏิบัติงานให้อิสระมาก นอกจากทางผู้ปฏิบัติงานมีแนวคิดอย่างไรก็จะบอกมา และทางผู้ผลิตก็จะดูว่าทำได้แค่ไหน ทำได้ก็ทำ
สารคดีน้ำ	มีบ้าง คือ ทางผู้ปฏิบัติงานจะบอกแนวมา แล้วให้ผู้ผลิตเสนอเรื่องไป เสร็จแล้วจะขอว่าจุดไหนขอเพิ่มเติมได้ไหม ขอเพิ่มหัวข้อ แล้วทีมงานก็มาคุยกันอีกทีว่า ทางสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมฯ เสนอมาแบบนี้ จะเพิ่มเติมได้หรือไม่ ทีมงานก็จะดูว่าเรื่องไหนน่าสนใจ น้อยก็คัดออก แล้วเอาของสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเข้ามาแทน ผู้ปฏิบัติงานจะให้ให้อิสระมากโดยยึดข้อเท็จจริงเป็นหลัก ในช่วงแรกจะมีการแก้ไขบ้าง ส่วนมากจะเป็นคำตัวสะกดแรก ๆ มีการแก้ไขเรื่องการผิดข้อเท็จจริงทางวิชาการ หรือถ้าพูดแรงไปก็ขอให้เปลี่ยน ในระยะหลังไม่มีการแก้ไขที่เกิดจากผู้ผลิตไปพาดพิงอะไร ที่ขัดแย้งกับนโยบายของรัฐก็ไม่มีปัญหา มีอิสระเต็มที่

ตารางที่ 13 ตารางสรุปค่าให้สัมภาษณ์ของผู้ผลิตรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมในเรื่องทัศนคติ และมุมมองต่อสิ่งแวดล้อม

ผู้ผลิตรายการ	ทัศนคติและมุมมองของผู้ผลิตรายการต่อสิ่งแวดล้อม
ฟ้าสีคราม	คนรับสื่อไม่ค่อยได้เท่าไร ก็ต้องตกเข้าไปเรื่อย ๆ ก็คงจะได้ผลมาบ้าง แต่ก็ไม่สามารถรู้ว่าได้ผลตลอดไป แต่คนผลิตจะได้ในจุดนี้
น้ำใสใบเขียว	สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่คนน่าจะให้ความสำคัญมากกว่านี้ บางครั้งหลาย ๆ คนเอาความสะดวกสบายมาเป็นที่ตั้ง เราควรแก้ไขตรงจุดที่ว่าไม่ควรทำดีกว่า ไม่ควรมีกังสา
พิทักษ์สิ่งแวดล้อม	รายการประเภทนี้บูมมาก ตามกันมา แต่รายการที่คงอยู่มีการมาอย่างจริงจังมีนัยส มีอยู่ไม่กี่รายการที่ขึ้นหิ้งในเนื้อหาจริง ๆ ที่ไม่มีธุรกิจเกี่ยวข้อง ส่วนใหญ่จะมีเรื่องธุรกิจเข้ามาแฝงอยู่ตลอดเวลา และผู้ผลิตเน้นในเรื่องปัญหาสังคมที่คนแน่น รายการจึงออกไปตามเมืองใหญ่ ๆ
สิ่งแวดล้อมไทย	สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่ควรเคารพและไม่ใช้ของที่ใครควรจะให้มาเป็นเจ้าของต้องเคารพในฐานะที่เกื้อกูลเราอยู่ถ้าหากเราไม่เคารพและไปทำร้ายผลก็จะเกิดกับตัวเราเองเกิดกับสังคมของเราเองจะมีผลต่อไปถึงลูกหลานได้ ปัญหาทั้งหลายเกิดจากว่าคนชอบคิดว่าสิ่งแวดล้อมเป็นของใคร ใครก็คิดว่า เป็นเจ้าของสิ่งแวดล้อมก็พยายามกำหนดสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างไรที่เขาต้องการ
โลกสีเขียว	ผู้ผลิตจัดอยู่ในพวกอนุรักษ์ ซึ่งเป็นกันแทบทั้งบริษัท จนบางครั้งมองอะไรไม่เป็นกลาง
สารคดีน้ำ	ก่อนอื่นต้องทำความเข้าใจว่าสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสัมพันธ์ที่อยู่ร่วมกันของสิ่งมีชีวิต และไม่มีชีวิต มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เกิดอะไรกับสิ่งแวดล้อมก็ต้องเกิดกับคน คนก็คือคนที่ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตัวนั้น นำมาผลกระทบบ่อมนุษย์ ทางผู้ผลิตก็รายการให้อิสระที่ให้ทางทีมงานทำในแง่ของผลกระทบ ต้องลงไปตรงนั้นคนจะได้รู้สึกขึ้นมาทันที ผู้ผลิตมีจิตสำนึกในด้านนี้ เวลาผู้ผลิตเจอปัญหาที่อยากที่จะช่วยแก้ปัญหาในส่วนนั้น ที่เจอคือส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นกับคน เช่นน้ำเสีย น้ำท่วม ส่วนใหญ่คนที่เดือดร้อนคือคนในพื้นที่ชนบท เนื้อหาที่ออกมาอยู่ที่ภูมิหลังพื้นฐานด้วย คือได้รับเวลาลงไปพื้นที่แล้วเราจะรู้สึก ไปเจอชาวบ้านเดือดร้อน เพราะโครงการของรัฐการเอาวัดเอาเปรียบจากผู้ที่เหนือกว่าซึ่งถ้าเราไม่ยกก็จะไม่มีใครช่วยเขา

* ผู้ให้สัมภาษณ์คือ คุณวีระวัฒน์ พัตนเจริญ

ตารางที่ 14 ตารางสรุปคำให้สัมภาษณ์ของผู้ผลิตรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการแก้ไขปัญหาสีน้ำท่วม

ผู้ผลิตรายการ	ผู้ผลิตมีความเห็นอย่างไรต่อการแก้ไขปัญหาสีน้ำท่วม
ฟ้าสีคราม	ควรจะเป็นว่าใครใช้มากคนนั้นควรจะเป็นคนจ่าย น่าจะมีภาษีสิ่งแวดล้อม
น้ำใสใบเขียว	คิดว่าน่าจะได้รับความร่วมมือมาก ๆ เช่น นิสิต นักศึกษา เป็นกลุ่มที่ตื่นตัวอยู่แล้ว แต่ระดับการศึกษาของคนส่วนใหญ่ไม่สูง ซึ่งบาง ทำไม่ชอบ ผลที่เกิดจากการกระทำที่ไม่ชอบ ฉะนั้นความคิดเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดในการแก้ไขปัญหาสีน้ำท่วม
โลกสีเขียว	เชื่อว่าธรรมชาติหล่อหลอมให้คนเป็นคนดีได้ โดยเนื้อหาของคนเราถ้าอยู่ร่วมกับธรรมชาติ จะทำให้คนเรารู้สึกมีคุณค่าในตัวเองธรรมชาติหล่อหลอมโดยที่ไม่มีใครสั่งสอน ถ้าคนเรารักธรรมชาติมาก ๆ เท่ากับเป็นการพัฒนาจิตใจคนไปด้วย
สารคดีน้ำ	วันนี้เราแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ เราต้องมองภาพรวม มองในเรื่องสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา อาจ จะหมายถึง หน่วยงานของรัฐ มองคุณแล้วดี คือ เขาช่วยแก้ แต่ว่าในชั้นปฏิบัติ ชั้นจัดการทุก อย่าง ในเรื่องของตัวโครงการ ตัวจัดการกับผู้ที่ได้รับผลกระทบ จนเหมือนบางครั้งเป็นการ เอาผิดเอาเปรียบ การหลอกลวง เพราะผู้คนเหล่านั้นไม่ค่อยมีความสามารถในการต่อสู้ที่จะแก้ ปัญหาได้ คือถ้าเรามองภาพรวม คือโครงการดี แต่การจัดการไม่ดี ปัญหาสีน้ำท่วมก็จะเกิด กับตัวคน ซึ่งกำลังจัดการกัน ควรให้ระบบนิเวศน์พัฒนา

* ผู้ให้สัมภาษณ์ คือ คุณวีระวัฒน์ พัฒนเจริญ

ตารางที่ 15 ตารางสรุปค่าให้สัมภาษณ์ของผู้ผลิตรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมในเรื่องแนวโน้มของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม

ผู้ผลิตรายการ	แนวโน้มของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม
ฟ้าสีคราม	คิดว่าอยู่ได้เรื่อย ๆ รายการประเภทนี้คงไม่หมด
น้ำใสใบเขียว	คิดว่าจะเป็นสารคดีที่มีเวลาเพิ่มมากขึ้น
พิทักษ์สิ่งแวดล้อม	ขึ้นอยู่กับ 1. ผู้ผลิตรายการว่าจะให้ความสนใจมากน้อยแค่ไหน 2. ขึ้นอยู่กับคนที่ใจรักในคำนี้จริง คนที่สนใจในเรื่องนี้ และพยายามหาบทที่ไม่ใช่บททางธุรกิจ ออกมาให้มีกองทุนด้านนี้โดยตรง แล้วมีงบส่วนหนึ่งในการทำรายการประเภทนี้
สิ่งแวดล้อมไทย	บอกไม่ได้ เพราะไม่เคยมองภาพรวม
โลกสีเขียว	จะมีเยอะขึ้น จะมีหลายบริษัทผลิตรายการประเภทนี้มากขึ้น เป็นสิ่งที่ดี
สารคดีน้ำ	น่าจะมีการพัฒนามากขึ้น มีคนเห็นความสำคัญเยอะขึ้น คุณค่าเยอะขึ้น คนทำก็เยอะขึ้น น่าจะมีการแข่งขันกัน นอกจากนั้นผู้ผลิตของรายการในทัศนะว่า ถ้ามีการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคมไปในอนาคตข้างหน้า และมีการพัฒนาการผลิตรายการสารคดีไปเรื่อย ๆ ก็อาจจะมีการบิดเบือนในเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมบ้าง

ผลการวิเคราะห์แนวการผลิตและปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม

จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ผลิตรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม ทั้ง 6 รายการ สามารถวิเคราะห์แนวการผลิตและปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม ดังต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์ของรายการ (ดูตารางที่ 6) จากการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า รายการสารคดีสิ่งแวดล้อม มีวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อปลูกจิตสำนึกทางด้านสิ่งแวดล้อมเพื่ออนุรักษ์ และให้ความรู้ทางด้านสิ่งแวดล้อม ประเด็นที่น่าสนใจ คือ ทางผู้ผลิตรายการสิ่งแวดล้อมไทย ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ ที่แตกต่างจากรายการอื่นข้อหนึ่ง คือ เพื่อสร้างภาพพจน์ที่ดีให้แก่บริษัทปิโตรเคมีแห่งชาติ

2. แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการผลิต จะเห็นได้ว่าแหล่งข้อมูลที่มีผลผลิตส่วนใหญ่จะต้องใช้ คือ หนังสือพิมพ์ วารสาร (ดูตารางที่ 7) แหล่งต่อมาคือ ผู้เชี่ยวชาญ และนักวิชาการ อีกแหล่งหนึ่งคือ ผู้ที่อยู่ในพื้นที่ และกลุ่มชาวบ้าน สำหรับรายการสารคดีน้ำได้มีการติดต่อขอข้อมูลจากองค์การเอกชน ซึ่งที่ทางรายการติดต่ออยู่บ่อย ๆ คือ โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ จะเห็นได้ว่ารายการสารคดีน้ำเป็นรายการที่มีแหล่งข้อมูลในการผลิตที่หลากหลายมากที่สุด

3. ประเด็นหลักที่เน้น เกือบทุกรายการ จะเน้นในเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม หรือ ธรรมชาติ ยกเว้น รายการสิ่งแวดล้อมไทย ที่เน้นในเรื่อง วิถีคิด (ดูตารางที่ 8) ทางรายการมีความเห็นว่าสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการกระทำของเรา มาจากจิตใจของเรา กล่าวคือ "พฤติกรรมหรือกรรมของเราเป็นสิ่งสำคัญ ในการที่จะเอาของมาเป็นของเราให้ได้อย่างที่อยากคือ เทคโนโลยี ถ้าหากเรามีความคิดที่ห่วงใยต่อสภาพแวดล้อมห่วงใยต่อโลกที่เกื้อกูลคนอื่น ไม่ใช่แค่จะทำทุกอย่างหรือใช้ทุกอย่างเพื่อประโยชน์ของเราเท่านั้น วิถีคิด 2 อย่างต่างกันสุดขั้ว วิถีคิดอย่างแรกคือมันเป็นความปรารถนาดีต่อคนอื่น ตั้งใจที่จะทำสิ่งที่ดีถูกต้อง ไม่ใช่คิดว่าจะเอาสบายเอาง่ายที่สุดฝ่ายเดียว วิถีคิดแบบนี้ทำให้ตระหนักถึงความสำคัญในการที่จะทำอะไรให้ถูกต้อง ซึ่งส่วนสำคัญที่มีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงโลกนี้มาก คือ การใช้เทคโนโลยี"

4. กระบวนการในการเลือกเรื่องและเนื้อหา ปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการเลือกเนื้อหาประการหนึ่ง คือ เหตุการณ์สถานการณ์ที่คนกำลังให้ความสนใจขณะนั้น ยกเว้นรายการโลกสลบสี่ (ดูตารางที่ 9) ที่มีจุดยืนเป็นของตัวเอง ซึ่งในการผลิตรายการโลกสลบสี่จะต้องใช้เวลาเตรียมตัว

ในการผลิตมากกว่าคนอื่น บางครั้งวางโครงเรื่องก่อนถึง 1 ปี นอกจากนี้ผู้ผลิตรายการสิ่งแวดล้อมไทยยังมีข้อจำกัดในเรื่องการเลือกเรื่องและเนื้อหามากกว่ารายการอื่น โดยที่ "เมื่อเขียนบทเสร็จก็ต้องส่งให้เจ้าหน้าที่ส่วนประชาสัมพันธ์ บริษัทปิโตรเคมีแห่งชาติ จำกัด อ่านแล้วพิจารณาว่าควรจะเป็นรายการสิ่งแวดล้อมไทยต่อไปหรือไม่ ซึ่งมีอยู่ด้วยกันหลายลักษณะ คือ 1) บางประเด็นไม่ให้นำเสนอ บางเรื่องก็ผ่านตลอดไม่มีปัญหาเลย 3) มีโอกาสจะได้นำเสนอค่อนข้างสูง แต่ก็ถูกตีมาหรือแก้มาเลย 4) ทางเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์บอกว่าไม่ชอบเลยขอเป็นอย่างอื่นได้หรือไม่ บางทีก็บอกว่าไม่เข้าใจว่าผู้ผลิตกำลังสนใจอะไรอยู่"

5. กลุ่มเป้าหมายและปฏิภาน กลุ่มเป้าหมายของทุกรายการ คือ ประชาชนทั่วไป (ดูตารางที่ 10) แต่ส่วนใหญ่จะเน้นที่กลุ่มเด็ก นิสิต และนักศึกษา สำหรับการทำสำรวจผู้ชมนี้มีรายการโลกสลับลีทำเพียงรายการเดียว และปฏิภาน ส่วนใหญ่ที่ได้รับ คือ จดหมายโทรศัพท์มาตีชม และที่พิเศษ คือ รายการโลกสลับลีจะเป็นรายการที่ได้รับรางวัลอย่างมากมาไม่ว่าจะจากวงการโทรทัศน์ หรือ องค์กรที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ชมรมสภาวะแวดล้อมสยาม

6. ปัจจัยที่สนับสนุนในการผลิต ปัจจัยสนับสนุนที่ทุกรายการกล่าวถึง คือ ผู้อุปถัมภ์ของแต่ละรายการ ซึ่งนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด (ดูตารางที่ 11) นอกจากนี้ทางรายการสิ่งแวดล้อมไทย มีปัจจัยสนับสนุนอีกประการหนึ่ง คือ วิทยากร เพราะวิทยากรเหล่านี้เป็นผู้ให้ความกระจ่าง และคำแนะนำในเรื่องที่ผลิต และปัจจัยที่น่าสนใจของรายการ สารคดีน้ำ ได้แก่ อนุกรมนี้ทั้งนี้เพราะผู้ผลิตบอกว่าการจะสร้างภาพที่ดีได้จะต้องมีอนุกรม (กล้อง) ที่ดี

7. งบประมาณในการผลิตและผลต่อเนื้อหา งบประมาณของแต่ละรายการจะมากน้อยต่างกัน โดยขึ้นอยู่กับความยาวของรายการ (ดูตารางที่ 12) งบประมาณดังกล่าวผู้ผลิตส่วนใหญ่ (4 รายการ) บอกว่าน้อย แต่อย่างไรก็ตามทุกรายการจะบอกเหมือนกันหมดว่า งบประมาณไม่มีผลต่อเนื้อหา แต่ถ้าหากพิจารณาแล้วแสดงว่างบประมาณที่ได้มานั้นพอใช้ จึงไม่มีผลต่อเนื้อหา กล่าวคือ ผู้ผลิตได้งบประมาณพอกับสิ่งที่เขาจะทำ ดังนั้นเลยไม่มีปัญหาในประเด็นนี้ แต่มีผลต่อการเลือกเรื่องที่จะทำมากกว่า ดังที่ผู้ผลิตรายการน้ำใสใบเขียว และฟ้าสีครามบอกว่ามีผลต่อการไปถ่ายทำไกลๆ ซึ่งส่วนนี้จะต้องใช้เงินมาก ทำให้เกิดข้อจำกัดในการถ่ายทำ สำหรับผู้ผลิตรายการที่บอกว่าพอคือรายการสิ่งแวดล้อมไทยได้เสนอมว่ามีผลต่อการทำกราฟฟิค รูปประกอบต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ชมเข้าใจมากขึ้น ส่วนรายการสารคดีน้ำ กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการผลิตคือ "เวลา" ซึ่งทางทีมงานมีเวลาเตรียมตัวเพียงเดือนเดียว

8. ผลกระทบของปัจจัยทางด้านผู้ปฏิบัติราชการต่อเนื้อหา ผู้ผลิตที่บอกว่าปัจจัยทางด้านผู้ปฏิบัติราชการไม่มีผลต่อเนื้อหา มีอยู่ 4 รายการ (ดูตารางที่ 13) โดยเฉพาะที่มีผู้ผลิตรายการสารคดีน้ำทุกคน (5 คน) ต่างยืนยันกันว่า "ผู้ปฏิบัติราชการให้อิสระแก่ผู้ผลิตค่อนข้างเต็มที่ ไม่เคยมีการแก้ไขอันเกิดจากการที่ผู้ผลิตไปพาดพิงถึงอะไร ในส่วนที่ขัดแย้งกับนโยบายของรัฐไม่มีปัญหา ในด้านการผลิตนั้นจะยึดข้อเท็จจริงเป็นหลัก ซึ่งบางครั้งหน่วยงานที่ผู้ผลิตได้ขอความอนุเคราะห์เข้าไปถ่ายทำ หรือแม้แต่หน่วยราชการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องผลกระทบ ทางผู้ผลิตก็ไม่คำนึงถึง แต่จะเสนอไปตามความจริง" ทางรายการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมเห็นว่า ถ้าทางผู้ปฏิบัติราชการให้งบประมาณมากขึ้นผู้ผลิตสามารถทำเอ็ฟเฟ็ค และกราฟฟิคต่าง ๆ เพื่อให้คนดูเข้าใจมากขึ้น และทำให้เนื้อหาสมบูรณ์มากขึ้น สำหรับรายการที่ผู้ปฏิบัติราชการมีผลต่อเนื้อหา ได้แก่ รายการสิ่งแวดล้อมไทย ซึ่งทางผู้ผลิตไม่สามารถพูดถึงพลาสติกได้อย่างเต็มที่สำหรับรายการฟ้าสีคราม ผู้ผลิตก็ได้ตัดประเด็นเรื่องพวงปุ่นออกไป แม้ผู้ปฏิบัติราชการไม่ได้บอกก็ตามแต่ผู้ผลิตเกรงใจไปเอง ส่วนรายการน้ำใสใบเขียวบอกว่ามีผลเล็กน้อย "เช่น เมื่อมีเป่าซีโอไรท์ออกมาจำหน่าย ผู้ผลิตก็เสนอเรื่องซีโอไรท์ว่าคือ ผงซักฟอกที่ดี และดีกว่าแบบธรรมดาอย่างไรอยู่หนึ่งตอน ในเรื่องมลพิษทางน้ำก็เสนอว่าผงซักฟอกเป็นตัวทำลายน้ำเหมือนกัน แต่เป็นภาพผงซักฟอกยี่ห้ออื่นที่ไม่ใช่ของผู้ปฏิบัติราชการ"

9. ทศคติและมุมมองของผู้ผลิตต่อสิ่งแวดล้อม ทศคติ และมุมมองของผู้ผลิต แต่ละรายการจะไม่เหมือนกันเลย (ดูตารางที่ 14) แต่มุมมองที่น่าสนใจมีอยู่ 2 รายการ คือ รายการสิ่งแวดล้อมไทย และรายการสารคดีน้ำ ผู้ผลิตรายการสิ่งแวดล้อมไทยเห็นว่า "สิ่งแวดล้อมเป็นของที่ควรเคารพ ต้องเคารพในฐานะที่เกื้อกูลเราอยู่ ถ้าหากเราไม่เคารพ และไปทำร้าย ผลก็จะเกิดกับตัวเราและสังคมของเรา" ซึ่งนั่นหมายถึง ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ส่วนผู้ผลิตรายการสารคดีน้ำ เห็นว่า "สิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสัมพันธ์ที่อยู่ร่วมกัน ของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เกิดอะไรขึ้นกับสิ่งแวดล้อม ก็ต้องเกิดกับคน คนก็คือ คนที่ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตัวนั้น"

10. ความคิดเห็นต่อการแก้ไขปัญหาสีสิ่งแวดล้อม ความคิดเห็นของผู้ผลิตมีความแตกต่างกัน (ดูตารางที่ 15) อย่างรายการสิ่งแวดล้อมไทยก็ยึดหลักธรรมทางพุทธศาสนา โดยเห็นว่าความคิดเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดในการแก้ปัญหา ผู้ผลิตรายการโลกสลัปส์เห็นว่า ธรรมชาติสามารถหล่อหลอมให้เป็นคนดีได้โดยไม่ต้องมีใครสั่งสอน ส่วนผู้ผลิตรายการสารคดีน้ำเห็นว่า วันนี้เราแก้กันที่ปลายเหตุ ไม่ได้แก้ที่ต้นเหตุและควารใช้ ระบบนิเวศพัฒนา

11. แนวโน้มของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม ผู้ผลิตรายการส่วนใหญ่เห็นว่า รายการสารคดีสิ่งแวดล้อม จะสามารถคงอยู่ได้เรื่อย ๆ และมีแนวโน้มที่จะพัฒนามากขึ้น ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ (ดูตารางที่ 16) สำหรับผู้ผลิตรายการพิเศษสิ่งแวดล้อมเห็นว่ารายการจะขึ้นอยู่กับความสนใจของผู้อุปถัมภ์รายการ และผู้ที่สนใจรักในการทำรายการประเภทนี้ นอกจากนั้นคุณธีรภาพ โลหิตกุล ซึ่งเป็นผู้ควบคุมการผลิตรายการสารคดีน้ำเห็นว่า "ถ้ามีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไปในอนาคตข้างหน้า และมีการพัฒนาการผลิตรายการสารคดีไปเรื่อย ๆ ก็อาจจะมีการบิดเบือนข้อเท็จจริงบ้าง"

จากการสัมภาษณ์ผู้ผลิตรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมทั้ง 6 รายการ เกี่ยวกับแนวทางการผลิตและปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม ที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้นแล้วนั้น ผู้วิจัยได้สรุปประเด็นสำคัญ ๆ จากการสัมภาษณ์ดังกล่าวไว้ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตกับผู้อุปถัมภ์รายการ ความสัมพันธ์อันนี้เด่นชัดมากในช่วงระยะก่อนการผลิตกล่าวคือ ผู้อุปถัมภ์รายการจะเป็นผู้ที่กำหนดความยาวของรายการแต่ละรายการ และเป็นผู้กำหนดแนวเรื่องและแนวในการนำเสนอ สำหรับในช่วงระหว่างการผลิตนั้นความสัมพันธ์จะน้อยลง ส่วนใหญ่ผู้อุปถัมภ์ค่อนข้างจะให้อิสระแก่ผู้ผลิต แต่จะมีบ้างในกรณีที่ผู้อุปถัมภ์รายการเสนอเรื่องให้ผู้ผลิตทำ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับว่าผู้ผลิตเห็นด้วยหรือไม่ ยกเว้นรายการสิ่งแวดล้อมไทยที่ค่อนข้างเข้มงวด โดยผู้ผลิตต้องส่งบทให้ตรวจก่อนถ่ายทำทุกครั้ง และสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ งบประมาณ ซึ่งจะเห็นได้ว่าหากรายการใดที่ผู้อุปถัมภ์รายการไม่ใช้งบประมาณอีกต่อไปแล้ว ก็เป็นอันว่าผู้ผลิตต้องเลิกผลิตรายการนั้น

2. ผลสะท้อนของผู้อุปถัมภ์รายการที่มีต่อเนื้อหาสาระของรายการ ในประเด็นนี้จะพบได้ชัดเจนอย่างยิ่ง สำหรับรายการที่ผลิตกันของผู้อุปถัมภ์รายการเป็นสิ่งที่ผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ซึ่งมีหลายลักษณะด้วยกัน ดังนี้ ผู้ผลิตรายการฟ้าสีครามได้เซ็นเซอร์ตัวเองโดยตัดประเด็นในเรื่องนี้ออกไป ทั้ง ๆ ที่ผู้อุปถัมภ์รายการไม่ได้บอก ผู้ผลิตรายการน้ำใสใบเขียวได้เสนอข้อดีของผลิตภัณฑ์ออกใหม่ที่ดีกว่าเก่า และผู้ผลิตรายการสิ่งแวดล้อมไทยไม่สามารถพูดถึงผลิตภัณฑ์ของผู้อุปถัมภ์รายการได้อย่างเต็มที่ ซึ่งตัวผู้อุปถัมภ์รายการนี้จะเป็นผู้เซ็นเซอร์เรื่องที่จะนำเสนอทุกเรื่อง

3. จิตสำนึกของผู้ผลิตรายการ จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ผลิตรายการทุกรายการ จะเห็นว่าผู้ผลิตบางคนสนใจในเรื่องสิ่งแวดล้อมมากขึ้นเมื่อได้มาผลิตรายการประเภทนี้ โดยเริ่ม

ต้นจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องให้ถูกต้องเสีย และพร้อมที่จะเป็นผู้หนึ่ง จะช่วยรับผิดชอบต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ผู้ผลิตทุกคนเห็นว่ารายการสารคดีสิ่งแวดล้อมเป็นรายการที่ดีมีประโยชน์ รวมทั้งเชื่อมั่นว่ารายการประเภทนี้จะเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมได้

นอกจากนี้ผู้ผลิตรายการที่ได้สรรค์สร้างรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมให้เราได้ชมแล้ว ยังมีอีกปัจจัยหนึ่งที่เป็นช่องทางให้รายการเหล่านี้ได้ออกสู่สายตาของผู้ชม นั่นก็คือ สถานีโทรทัศน์ช่องต่าง ๆ ดังจะกล่าวในตอนต่อไป

เจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการ

ในการศึกษาเรื่ององค์กรสื่อมวลชนหรือสถานีโทรทัศน์นั้น ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาเจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการ เพราะฝ่ายรายการจะรู้เรื่องเกี่ยวกับรายการที่ออกอากาศทั้งหมดได้ดี และเป็นผู้ที่บรรจุและกำหนดเวลาออกอากาศรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมลงในผังรายการ ซึ่งนับว่ามีบทบาทอย่างยิ่งในการที่จะเปิดโอกาสให้ผู้ชมได้สัมผัสกับรายการเหล่านี้ รวมทั้งเป็นผู้ที่มองเห็นพัฒนาการของรายการเหล่านี้ได้ดี การศึกษาเจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการแบ่งเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. รายการสารคดีสิ่งแวดล้อมที่ออกอากาศ
2. ความเคลื่อนไหวของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม
3. ความเปลี่ยนแปลงของเนื้อหา
4. นโยบายของทางสถานีเกี่ยวกับรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม
5. ความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นปัจจัยที่กระทบการชรัรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับรายการเหล่านี้
6. ปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม
7. การทำสำรวผู้ชมและปฏิภริษาของรายการประเภทนี้
8. ผู้กำหนดเวลาออกอากาศ
9. การติดค่าเวลารายการสารคดีสิ่งแวดล้อม
10. การตรวจสอบและการแก้ไขเนื้อหา
11. ความคิดเห็นต่อรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม
12. แนวโน้มของรายการ

ฝ่ายรายการสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสี ช่อง 3

เจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการของสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 ที่ทำการสัมภาษณ์ คือ คุณนิมะ ราชิตี ซึ่งมีตำแหน่งเป็นผู้ช่วยหัวหน้าฝ่ายรายการ สำหรับรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมที่ออกอากาศทางช่อง 3 ได้แก่ รายการป่าและทะเล รายการทุ่งแสงตะวัน และมีสวดแทรกอยู่ในรายการหนึ่งในร้อย เศรษฐกิจชาวบ้าน ใต้ฟ้าเมืองไทย และรายการเด็กที่ผู้ผลิตพยายามใส่เรื่องสิ่งแวดล้อมลงไป คือ รายการจ้าวแจ้วเจาะโลก ที่เหลือเป็นรายการที่ทางหน่วยงานต่าง ๆ สิ่งมาขอเวลาออกอากาศ ในเรื่องความเคลื่อนไหวของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมนั้น ในช่วงแรกคือ ช่วงปี 2532 จะถี่มาก มีคนผลิตรายการมาเป็นจำนวนมาก หลัง ๆ รู้สึกจะน้อยลงไปบ้าง

ในเรื่องนโยบายของช่อง 3 เกี่ยวกับรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมนั้น ไม่ได้กำหนดเป็นนโยบายที่แน่นอน และการเป็นปีพิกัดทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กับรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม คือ บริษัทเอกชนที่อยากจะสนับสนุนรายการก็จะโทรมาถามว่ารายการนี้ใครผลิตอยากจะลงโฆษณา ปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม คือ ทางสถานีจะให้เวลา ในการกำหนดเวลาออกอากาศ ฝ่ายรายการจะเป็นผู้กำหนดโดยทุกเดือนจะมีผังรายการออกมา ซึ่งจะดูว่ารายการสารคดีควรจะอยู่ในช่วงไหน สำหรับรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมก็จะต้องอยู่ในช่วงเย็นหรือเช้าวันเสาร์ - อาทิตย์ ทางฝ่ายรายการจะต้องเห็นเชอร์ทกรรายการ สำหรับรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมไม่เคยถูกแก้ไขเนื้อหาเลย สำหรับการคิดค่าเวลาของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมนั้น ถ้าเป็นรายการของบริษัทเอกชนก็จะให้ความร่วมมือคือ คิดในราคาถูก ถ้าเป็นของหน่วยงานราชการที่ไม่มีผลประโยชน์ ไม่มีโฆษณาที่จะออกอากาศให้ฟรี ความคิดเห็นของผู้ช่วยหัวหน้าฝ่ายรายการช่อง 3 ต่อรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมคือ เป็นสิ่งที่คงอยู่ได้นาน เป็นรายการที่คู่สหาย ๆ คนดูบางกลุ่มก็ชอบดู คิดว่าคงจะอยู่อีกนาน และมีแนวโน้มที่จะอยู่ไปได้เรื่อย ๆ

ฝ่ายรายการสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 9 อสมท.

เจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการของสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 9 ที่ทำการสัมภาษณ์ คือ คุณวันเพ็ญ เข็นตระกูล ซึ่งมีตำแหน่งเป็นหัวหน้าฝ่ายผลิตรายการทีวี รายการสารคดีสิ่งแวดล้อมที่ออกอากาศทางช่อง 9 ขณะที่สัมภาษณ์มีรายการรักสัตว์ป่า รักษาพันธุ์ไม้ หลังรายการข่าว รายการประเภทนี้ในปี 2534 มีจำนวนมาก รายการที่คนนอกผลิต คือ รายการธรรมชาติและชีวิต บางทีก็จะมีรายการพิเศษเป็นครั้ง ๆ สำหรับความเคลื่อนไหวของรายการประเภทนี้ ทางสถานี

มีรายการสารคดีเกี่ยวกับธรรมชาติมาตั้งแต่ก่อนปี 2532 ซึ่งจะแทรกอยู่ในรายการความรู้คือประทีป โดยจะแบ่งส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของธรรมชาติ เนื้อหาของรายการมีความเปลี่ยนแปลง คือ ในระยะหลังนี้จะเน้นในเรื่องการรักษามากกว่า แต่ก่อนจะออกมาในลักษณะความสวยงามเป็นอย่างไรเล่าเลย ๆ ไม่มีเสนอความคิดเห็น แต่ตอนหลังจะมีบ้าง เช่น พูดถึงผลกระทบที่มีต่อธรรมชาติในเรื่องของนโยบายของทางสถานีเกี่ยวกับรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมนั้น ตอนปี 2534 ทางสถานีได้รับนโยบายจากรัฐบาล นโยบายในเรื่องนี้เด่นชัดมากในรัฐบาลสมัย นายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรี เพราะระบุมามีข้อที่ชี้ให้เห็นถึงโทษ มีข้อที่ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบว่าถ้าเราไม่รักษาแล้วอะไรจะเกิดขึ้น หลัง ๆ ก็ขอความร่วมมือให้ช่วยกันทำ

การเป็นปีพิภพภัยพิบัติทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม มีส่วนสัมพันธ์กับรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมคือ ทำให้มีรายการสารคดีประเภทนี้เพิ่มขึ้น สำหรับปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม คือ ที่จริงแล้วรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมนั้นทางสถานีทำมานานแล้ว ตั้งแต่ก่อนปี 2532 ถ้ามาประมาณเกือบสิบปี แต่รายการก็อยู่ไม่นานเพราะในระยะสิบปีที่แล้วคนไม่นิยมดูสารคดีรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมมาเริ่มกันจริงจังๆ ก็ตอนปี 2533 และคนก็เริ่มสนใจมากขึ้น ในด้านเอกชนหรือหน่วยงานต่าง ๆ ก็จะทำรายการด้านอนุรักษ์มา ซึ่งทางสถานีก็จะพยายามหาเวลาออกอากาศให้ สำหรับผู้ที่กำหนดเวลาออกอากาศ คือ ทางฝ่ายผลิตรายการ และส่วนหนึ่งมาจากทางคณะกรรมการบริหารของสถานีด้วย การคิดค่าเวลาของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมจะอยู่ในอัตราปกติ การแก้ไขก็มีอยู่บ้าง หัวหน้าส่วนผลิตรายการก็มีความเห็นต่อรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมว่าเป็นรายการที่ออกมาแล้วจะมีปฏิภพที่ดี และแนวโน้มของรายการก็จะมีมากขึ้นและได้แนวคิดใหม่ ๆ

สถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11

เจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการของสถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 คือ ศุภจินกมา เชอสงวน ซึ่งมีตำแหน่งเป็นหัวหน้าฝ่ายรายการ รายการสารคดีสิ่งแวดล้อมที่ออกอากาศทางช่อง 11 เริ่มเมื่อ 4 ปีที่แล้ว ในสมัยลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์เป็นผู้เริ่มต้น นอกจากนี้ช่อง 11 ยังมีพวกสปอตตรงค์ให้พิภพภัยสิ่งแวดล้อม และสปอตที่เป็นกิจกรรมพิเศษ ในด้านความเคลื่อนไหวของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมนั้น ทางสถานีไม่ได้การรับจัดสรรงบประมาณสำหรับสิ่งแวดล้อมเป็นพิเศษ เพราะฉะนั้นจึงเป็นรายการที่ทำตามโครงการของช่อง 11 เป็นประจำ แต่ในระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีความเปลี่ยนแปลงในด้านเนื้อหา กล่าวคือ พัฒนากันในด้านสาระเนื้อหาของรายการ ทางช่อง 11 ได้มีนโยบายในเรื่องที่จะพยายามนำรายการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ไปให้ถึงประชาชน

ให้ตรงที่สุด และให้ความสำคัญในเรื่องการรณรงค์ด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งนโยบายของสถานีเกี่ยวกับสถานีเกี่ยวกับรายการสิ่งแวดล้อมนี้มาจากผู้อำนวยการสถานีและหัวหน้าส่วนต่าง ๆ ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นปีพิทักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมนั้น จะมีผลเฉพาะกิจ อย่างในกรณีที่เดือนมิถุนายนเป็นเดือนแห่งวันสิ่งแวดล้อมโลก ทางสถานีก็เน้นในเรื่องนี้

นอกจากนี้ทางผู้อำนวยการสถานีและหัวหน้าฝ่ายต่าง ๆ เป็นผู้กำหนดว่าในแผนผังรายการหลักจะประกอบด้วยรายการอะไรบ้าง สำหรับรายการประเภทสารคดีสั้นนี้ ถ้าจะให้ได้ผลต้องหาเวลาออกที่คนดูสูงสุด คือ ช่วงเวลาก่อนข่าว และรายการสารคดีส่วนใหญ่จะไม่เสียค่าเช่าเวลา นอกจากนี้เรามีวัตถุประสงค์ที่จะบริจาคหรือของเวลาเป็นการเฉพาะกิจชั่วคราว ก็ใช้คำสั่งของกรมประชาสัมพันธ์ นอกจากนี้รายการทุกรายการจะต้องมีการตรวจสอบก่อนออกอากาศ และส่วนใหญ่จะไม่มีกำไร แต่บางครั้งอาจจะคลาดเคลื่อนหรือไม่เหมาะสมก็จะต้องแก้ไข สำหรับปฏิกริยาจะรับทราบทางสื่อมวลชนอื่น อย่างเช่น หนังสือพิมพ์หรือวิทยุ หรือปฏิกริยาโดยตรงสำหรับความคิดเห็นต่อรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมนั้น หัวหน้าฝ่ายรายการเห็นว่าเป็นการเริ่มต้นที่ดีที่ว่า เราจะต้องรณรงค์ และแนะนำให้ผู้ชมรู้จัก และสำนึกในความสูญเสียสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเป็นประจำวัน และความเห็นต่อแนวโน้มของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมนั้น หัวหน้าฝ่ายรายการเห็นว่าจะต้องเป็นรายการ ที่ให้ความรู้เชิงวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชนเรื่อยไป จะต้องมี การแบ่งผู้ชมหรือประชาชนออกเป็นกลุ่ม ๆ

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่าภูมิหลังของแต่ละรายการมีความแตกต่างกันในหลาย ๆ ด้าน รวมทั้งแนวคือในเรื่องสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันด้วย ซึ่งผู้วิจัยได้ทำตารางเปรียบเทียบค่าให้สัมภาษณ์ของแต่ละคนในแต่ละเรื่อง ดังต่อไปนี้

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 16 ตารางสรุปค่าให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการในเรื่องรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมที่ออกอากาศ

ผู้ให้สัมภาษณ์	รายการสารคดีสิ่งแวดล้อมที่ออกอากาศทางสถานี
ผู้ช่วยหัวหน้าฝ่ายรายการช่อง 3	ป่าและทะเล กุ้งแสงตะวัน และจะมีปนอยู่ในรายการหนึ่งในวิทยุ เศรษฐกิจชาวบ้าน ใต้ฟ้าเมืองไทย นอกจากนี้จะเป็นรายการที่ทางหน่วยงานต่าง ๆ ส่งมาขอเวลาออกอากาศ ส่วนมากทางสถานีจัดให้
หัวหน้าส่วนผลิตรายการทีวีช่อง 9	ตอนหนึ่งรายการรักสัตว์ป่า รักษาพันธุ์ไม้ ในปี 2534 ทางสถานีมีรายการประเภทนี้มาก และในเรื่องเกี่ยวกับสมเด็จฯ ทางสถานีก็จะเน้นเรื่องที่ทำมีส่วนร่วมเกี่ยวกับสัตว์ป่า นอกจากนี้เรื่องสิ่งแวดล้อมก็จะแทรกอยู่ในรายการต่าง ๆ ด้วย ของคนนอกก็มีรายการธรรมชาติและชีวิต บางทีก็มีรายการพิเศษเป็นครั้ง ๆ เช่น ป่าน้อยดีใจน ของกรมป่าไม้
หัวหน้าฝ่ายรายการช่อง 11	พิทักษ์สิ่งแวดล้อม รักษาสิ่งแวดล้อม เสาร์ 11 นอกจากนี้ช่อง 11 ยังมีสัปดาห์รงค์ให้พิทักษ์สิ่งแวดล้อม สัปดาห์ที่เป็นกิจกรรมพิเศษ เช่น ใกล้เคียงลอสกระทงจะมีสัปดาห์เพื่อพิทักษ์สิ่งแวดล้อม โดสให้ไว้สวัสดิการธรรมชาติและทนโพม

ตารางที่ 17 ตารางสรุปค่าให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายราชการในเรื่องความเคลื่อนไหวของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม

ผู้ให้สัมภาษณ์	ความเคลื่อนไหวของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม
ผู้ช่วยหัวหน้าฝ่าย ราชการห้อง 3	ช่วงปี 2532 จะถี่มาก มีคนผลิตรายการสิ่งแวดล้อมเยอะมาก หลัง ๆ จะน้อยลงไปเช่น ช่วงการเมืองมา คนจะสนใจการเมือง
หัวหน้าส่วนผลิต รายการทีวีห้อง 9	ทางสถานีมีรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมอยู่ก่อนปี 2532 เป็นประเภทรายการสารคดีสั้น เกี่ยวกับธรรมชาติ ซึ่งแทรกอยู่ในรายการความรู้คือประเภท ปัจจุบันก็ยังทำในลักษณะนี้อยู่ คือ จะแบ่งส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของธรรมชาติและการรักษา ยางที่ก็เอาเรื่องพันธุ์ไม้ที่ดงงาม มาเสนอ และบอกว่าควรจะรักษาไว้ รายการที่เพิ่มเข้ามาคือ รายการรักษีสัตว์ป่า รักษา พันธุ์ไม้ ตั้งแต่กลางปี 2533 จำนวนรายการประเภทนี้มากขึ้น
หัวหน้าฝ่ายราชการ ห้อง 11	ทางสถานียังไม่ได้รับการจัดสรรงบประมาณสำหรับสิ่งแวดล้อมเป็นพิเศษ เพราะฉะนั้นเป็น รายการทำตามโครงการของห้อง 11 เป็นประจำ จำนวนรายการก็ไม่ได้มากขึ้น คือ เป็น ปกติ ทางเอกชนก็สนใจผลิตน้อย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 18 ตารางสรุปคำให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายราชการในเรื่องความเปลี่ยนแปลงของเนื้อหารายการสารคดี
สิ่งแวดล้อม

ผู้ให้สัมภาษณ์	ความเปลี่ยนแปลงของเนื้อหารายการสารคดีสิ่งแวดล้อม
ผู้ช่วยหัวหน้าฝ่าย รายการช่อง 3	ในช่วงต้น ๆ จะโหมแรงมาก ทั้งบทลงโทษทำกันมาหนัก ในช่วงหลังเป็นรายการที่สบายขึ้น ไม่เครียด เป็นเรื่องเชิญชวนให้รักษาสิ่งแวดล้อม
หัวหน้าส่วนผลิต รายการทีวีช่อง 9	ระยะหลังนี้เป็นในเรื่องการรักษามากกว่า คือ แต่ก่อนจะออกมาในลักษณะความสวยงาม เป็นอย่างไร แต่จะไม่มีการเสนอความคิดเห็น แต่ระยะหลังจะมีผู้ยื่นคิ๊งอาจแนะนำบ้าง หรือพูดถึงผลกระทบที่มีต่อธรรมชาติ
หัวหน้าฝ่ายรายการ ช่อง 11	พัฒนาขึ้นในด้านสาระเนื้อหาของรายการ จากที่เป็นเรื่องของการให้ข่าวสารมาเป็นวิธีที่ จะเสนอแนะแรกเริ่มผู้ชมยังไม่รู้ว่าสิ่งแวดล้อมแปลว่าอะไร ทางสื่อมวลชนได้พยายามให้ ความรู้ข่าวสารมาตลอด เพราะฉะนั้นระยะ 3-4 ปี ที่ผ่านมาเป็นระยะที่ให้ข่าวสารข้อมูล แก่ประชาชน ต่อไปก็จะรวบรวมเร่งเร้าให้เขาทำอะไร และไม่ทำอะไร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 19 ตารางสรุปค่าให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายราชการในเรื่องนโยบายของสถานีเกี่ยวกับรายการสารคดี
สิ่งแวดลอม

ผู้ให้สัมภาษณ์	นโยบายของสถานีเกี่ยวกับรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม
ผู้ช่วยหัวหน้าฝ่าย รายการช่อง 3	ไม่ได้กำหนดเป็นนโยบายแน่นอน แต่ทางสถานีเป็นประเภทของรายการไว้ เช่น บันเทิง และสารคดี มีสาระประโยชน์ อย่างน้อยก็จะแทรกอยู่ในรายการต่าง ๆ
หัวหน้าส่วนผลิต รายการทีวีช่อง 9	ตอนที่ 2534 ทางสถานีได้รับนโยบายจากรัฐบาล ซึ่งทุกสถานีต้องทำ มีทั้งในเรื่องการรักษา และชักชวนให้ทุกคนเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อม และควรจะมีร่วมกันรักษาสิ่งแวดล้อม โดยจะมีสัปดาห์สั้น ๆ มาออก
หัวหน้าฝ่ายรายการ ช่อง 11	เป็นนโยบายหลักของทางสถานีในเรื่องที่จะพยายามทำรายการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมไปให้ ถึงประชาชนให้ตรงที่สุด ให้ความสำคัญกับการรณรงค์ทางสิ่งแวดล้อมเป็นพิเศษ ทางช่อง 11 ได้กำหนดเวลาไว้ที่จะทำประชาสัมพันธ์ของรัฐ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องของการ ที่รัฐบาลพูด หรือต้องอธิบายให้ประชาชนเข้าใจมากเป็นพิเศษ และเป็นปัญหาเร่งด่วน ดังนั้น ทางสถานีได้ให้สิทธิพิเศษสูง แก่จำนวนรายการและสัปดาห์ที่ขอความร่วมมือจากทางราชการ นโยบายสิ่งแวดล้อมนี้มาจากผู้อำนวยการสถานี

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 20 ตารางสรุปค่าให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นปีพิกซ์
 ธรรมชาติ กับรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม

ผู้ให้สัมภาษณ์	ความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นพิกซ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม
ผู้สื่อข่าวหน้าฝ่าย รายการช่อง 3	มีความสัมพันธ์กันคืออย่างน้อยมีรายการออกไป บริษัทเอกชนก็มีความสนใจอยากที่จะลง โฆษณา
หัวหน้าส่วน ผลิตรายการ ทีวีช่อง 9	ทำให้มีรายการสารคดีประเภทนี้เพิ่มขึ้น และทางสถานีจะเน้นให้คนส่วนกันรักษา คือ แทนที่ จะเป็นการเล่าแบบธรรมดาเหมือนเมื่อก่อน นำความงามของธรรมชาติมาเสนอ แต่ในระยะ หลังจะรับปัญหา
หัวหน้าฝ่าย รายการช่อง 11	อาจจะมียุทธศาสตร์กิจ เช่น ในกรณีเดือนมิถุนายน เป็นเดือนแห่งวันสิ่งแวดล้อมโลก ทางสถานี ก็เน้นในเรื่องนี้ โดยตั้งปณิธานไม่ได้ทำ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 21 ตารางสรุปค่าให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการในเรื่องปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม

ผู้ให้สัมภาษณ์	ปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม
ผู้ช่วยหัวหน้าฝ่าย รายการช่อง 3	ทางสถานีจะให้เวลา ถ้าเป็นรายการที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมก็สนใจที่จะดูว่าเขาผลิตอย่างไร แล้วก็ให้เวลา
หัวหน้าส่วนผลิต รายการทีวีช่อง 9	ทางสถานีได้ทำมานานแล้ว ตั้งแต่ก่อน ปี 2533 ทำมาประมาณเกือบสิบปี แต่รายการก็อยู่ ไม่ได้นาน เพราะในระยะสิบปีที่ผ่านมาคนไม่นิยมเรื่องสารคดี ในตอนนั้นก็ได้อัดคนกลุ่มหนึ่ง ที่สนใจสารคดีบ้าง แต่มาเริ่มกันจริงจังเมื่อปี 2532 ที่เริ่มเป็นพิธีกร และคนเริ่มจะเห็น สิ่งต่าง ๆ มากขึ้น แม้แต่พระราชพิธีอภิเษกของสมเด็จพระนางเจ้า เมื่อก่อนก็ไม่ได้เห็นใน เรื่องนี้ จะเป็นเรื่องของศิลปะมากกว่า แต่ปี 2534 เริ่มมีการเน้นในเรื่องที่ทานทำใน เรื่องของสัตว์ป่า สำหรับทางเอกชนหรือหน่วยงานต่าง ๆ ก็จะทำมาในเชิงทางสถานีก็จะ ออกอากาศให้ อย่างตอนที่ผมเรื่องเกี่ยวกับลอสกระทิง ทางสถานีก็มีสารคดีชุดหนึ่งเป็นกลอน ทั้งหมด เพื่อจะให้เห็นถึงความงดงามของกระทิง และแนะนำว่าวิศวะก็ใช้ควรเลิกใช้โซม ซึ่งสามารถทำได้จากวัสดุธรรมชาติ
หัวหน้าฝ่ายรายการ ช่อง 11	รายการสิ่งแวดล้อมจะต้องได้รับความสนับสนุนทางด้านงบประมาณเป็นพิเศษ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 22 ตารางสรุปค่าให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการในเรื่องการทำสำรวจผู้ชม และปฏิกริยาที่ได้รับ

ผู้ให้สัมภาษณ์	การทำสำรวจผู้ชม และปฏิกริยาที่ได้รับ
ผู้ช่วยหัวหน้าฝ่ายรายการช่อง 3	ปฏิกริยาส่วนมากจะขอติดต่อคนทำรายการ เพื่อที่จะบอกว่าที่นั่นที่นั้นอะไรให้ทำ
หัวหน้าส่วนผลิตรายการทีวีช่อง 9	ทางสถานีไม่เคยทำสำรวจผู้ชม สำหรับปฏิกริยาก็มีอยู่บ้างนิดหน่อย บางรายการที่คนดูแล้วชอบก็จะขอสำเนาบ้าง ส่วนจดหมายที่ได้รับนี้ไม่มาก ส่วนใหญ่จะเป็นโทรศัพท์มากกว่า
หัวหน้าฝ่ายรายการช่อง 11	ทางสถานีไม่มีการทำสำรวจรายการใดเลย สำหรับปฏิกริยาจะรับทราบทางสื่อมวลชนอื่น เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ และมีปฏิกริยาโดยตรงคือ เมื่อจบรายการจะมีโทรศัพท์เข้ามาเป็นประจำ โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการต่อต้านโพม

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 23 ตารางสรุปบทสัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการในเรื่องผู้กำหนดเวลาออกอากาศ และเหตุผลในการกำหนดเวลาออกอากาศรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม

ผู้ให้สัมภาษณ์	ผู้กำหนดเวลาออกอากาศและเหตุผลในการกำหนดเวลาออกอากาศรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม
ผู้ช่วยหัวหน้าฝ่ายรายการ ช่อง 3	ฝ่ายรายการเป็นผู้กำหนด ทุกเดือนจะมีผังรายการออกมาเดือนละครั้ง จะดูว่ารายการสารคดีควรจะอยู่ช่วงไหน เช่น ถ้าไปอยู่คึกมากเกินไปก็ไม่มีคนดู ซึ่งเกี่ยวกับผลประโยชน์ของสถานี รายได้ของสถานี เพราะช่อง 3 เป็นช่องเอกชน ฉะนั้นจึงไม่มีรายได้ส่วนอื่นนอกจากโฆษณา ต้องดูแลด้วย เช่น หลังรายการข่าวเป็น prime time ก็จะเป็นละคร ซึ่งสถานีสามารถหาเงินได้ สำหรับรายการพวกนี้ต้องอยู่ในช่วงเย็น 18.30 น. หรือช่วงเช้าวันเสาร์-อาทิตย์
หัวหน้าส่วนผลิตรายการทีวีช่อง 9	ทางฝ่ายผลิตรายการเป็นผู้กำหนดเวลาออกอากาศ ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากคณะกรรมการบริหารด้วย คือสภากจะให้เป็นที่บอกเสียงที่แท้จริง นโยบายอะไรที่รัฐบาลอยากให้ทางสถานีเผยแพร่ก็จะทำให้ ในระหะหลังรายการต่างๆ รายการต้องผ่านคณะกรรมการด้วย อย่างรายการรักสัตว์ป่า รักษาพันธุ์ไม้อยู่ในข่าว เพราะต้องการให้คนดู อันนี้ถือว่าเป็นรายการหลักของสถานีที่สนับสนุน นโยบายของรัฐบาลในจุดนี้ และในขณะเดียวกันทางสถานีก็เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องช่วยกันในฐานะที่เป็นสื่อ โดยหน้าที่ของสื่อเราต้องช่วยกัน
หัวหน้าฝ่ายรายการ ช่อง 11	ผู้อำนวยการสถานีและหัวหน้าฝ่ายต่างๆ ก็จะกำหนดว่า ในแผนผังรายการหลักจะประกอบด้วยรายการอะไรบ้าง สำหรับรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมจะให้ได้ผลจะต้องการเวลาออกอากาศที่คนดูสูงสุด คือ ช่วงเวลาก่อนข่าว (19.35) ซึ่งจะเป็นช่วงที่คนกรุงเทพฯ กลับถึงบ้านแล้วมากที่สุด จะได้ผลเชิงการประชาสัมพันธ์มาก

ตารางที่ 24 รายการสรุปค่าให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการในเรื่องการคิดค่าเวลายารายการสารคดีสิ่งแวดล้อม

ผู้ให้สัมภาษณ์	การคิดค่าเวลายารายการสารคดีสิ่งแวดล้อม
ผู้ช่วยหัวหน้าฝ่ายรายการ ช่อง 3	ถ้าเป็นของเอกชนจะให้ความร่วมมือ ราคาจะถูก ส่วนถ้าเป็นของหน่วยงานราชการที่ไม่มีผลประโยชน์ไม่มีโฆษณา ก็จะออกให้ฟรี
หัวหน้าส่วนผลิตรายการทีวีช่อง 9	ทางสถานีจะไม่คิดค่าเวลาเป็นพิเศษสำหรับคนนอก คิดในราคาปกติ แต่ทางสถานีจะมีอัตราสำหรับรายการในด้านความรู้อยู่แล้ว ส่วนใหญ่ถ้าเป็นรายการก็อาจจะต่ำกว่า
หัวหน้าฝ่ายรายการ ช่อง 11	ส่วนใหญ่จะไม่เสียค่าเช่าเวลา นอกจากทางผู้ผลิตจะมีวัตถุประสงค์ที่จะบริจาคหรือขอเวลาเป็นการเฉพาะกิจชั่วคราว ก็ให้ค่าสิ่งของประชาสัมพันธ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 25 ตารางสรุปค่าให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการในเรื่องการตรวจสอบและการแก้ไขเนื้อหารายการสารคดีสิ่งแวดล้อม

ผู้ให้สัมภาษณ์	การตรวจสอบหรือแก้ไขเนื้อหารายการสารคดีสิ่งแวดล้อม
ผู้ช่วยหัวหน้าฝ่ายรายการ ช่อง 3	ทางสถานีต้องตรวจสอบรายการอย่างละเอียด เพราะไม่มี กบว. แล้ว และไม่เคยแก้ไขเนื้อหา เพราะคนผลิตเขาก็รู้ และจะออกมาในรูปแบบนุรักษ์ทั้งนั้น
หัวหน้าส่วนผลิตรายการทีวีช่อง 9	ส่วนใหญ่ทางสถานีจะเอามาตรวจสอบก่อน ทางสถานีจะมีการแก้ไขบ้าง ในประเด็นที่ทางสถานีมองว่าผู้ผลิตออกมาแรงเกินไป เช่น ใช้คำพูดรุนแรงเกินไป หรือใช้คำผิด
หัวหน้าฝ่ายรายการ ช่อง 11	มีการตรวจสอบก่อนออกอากาศ ส่วนใหญ่จะไม่มีการแก้ไขแต่บางครั้งอาจจะคลาดเคลื่อนหรือไม่เหมาะสมต้องแก้ไข เป็นชนิดที่เป็นความผิดพลาดหรือไม่เหมาะสมทางเทคนิค เช่น พูดผิดเอื้อข้อความสะกดผิด แต่เนื้อหาสาระใหญ่ ๆ ไม่เคยแก้ไข

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 26 ตารางสรุปค่าให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายราชการเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม

ผู้ให้สัมภาษณ์	ความคิดเห็นต่อรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม
ผู้ช่วยหัวหน้าฝ่าย ราชการ ช่อง 3	เป็นสิ่งที่คงอยู่ได้นาน เป็นรายการดูได้สบาย ๆ คนดูบางกลุ่มก็ชอบดู และคิดว่าคงจะอยู่อีกนาน
หัวหน้าส่วนผลิต รายการทีวีช่อง 9	ส่วนใหญ่รายการที่ออกมาแล้วจะมีปฏิริยาดี
หัวหน้าฝ่ายราชการ ช่อง 11	เป็นการเริ่มต้นคิดว่าทางสถานีต้องรณรงค์และแนะนำผู้ชม ให้รู้จักและสำนึกในความสูญเสียสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเป็นประจำวัน และสื่อมวลชนทุกแขนงก็ได้รับความสำคัญของการที่เรา รณรงค์ให้แก่ประชาชน เวลานี้ประชาชนเริ่มจะรู้และพยายามปรับให้เข้ากับการรักษา สิ่งแวดล้อม แต่ยังมีกลุ่มประชาชนผู้เห็นแก่ตัวหรือเห็นแก่องค์กรมากเกินไปอีก ที่ว่าจะไม่ทำ อะไรให้สังคมดีกว่านี้ ทั้ง ๆ ที่เป็นหน้าที่ที่จะต้องทำ เช่น โรงงานอุตสาหกรรมใหญ่ สำหรับ ประชาชนส่วนใหญ่พร้อมที่จะทำถ้าเขาจริงจัง ทุนการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมยังมีน้อยอยู่

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 27 ตารางสรุปค่าให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการในเรื่องแนวโน้มของการการสารคดีสิ่งแวดล้อม

ผู้ให้สัมภาษณ์	แนวโน้มของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม
ผู้ช่วยหัวหน้าฝ่าย รายการ ช่อง 3	คิดว่าจะอยู่ช้านานไปได้เรื่อย ๆ
หัวหน้าส่วนผลิต รายการทีวีช่อง 9	คงจะมากขึ้น และได้แนวคิดใหม่ ๆ
หัวหน้าฝ่ายรายการ ช่อง 11	คิดว่าจะต้องเป็นรายการที่ให้ความรู้เชิงวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชนเรื่อยไป จะต้องแบ่งผู้ชมออกเป็นกลุ่ม คือ กลุ่มประชาชนทั่วไป กับประเภทที่มีการศึกษาสูงขึ้นหน่อย ที่สามารถให้ศัพท์เทคนิค หรือศัพท์วิชาการเข้าไปได้ ผู้ชมกลุ่มใหญ่คงจะให้ได้เฉพาะการรณรงค์ การให้ข่าวสารที่ถูกต้อง การปฏิบัติที่ถูกต้อง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลการวิเคราะห์แนวทางในการผลิตและปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม

ผลการวิเคราะห์แนวทางในการผลิต และปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการ ในประเด็นต่าง ๆ มีรายละเอียดดังนี้

1. รายการสารคดีที่ออกอากาศของแต่ละสถานี จะเห็นได้ว่าแต่ละสถานีนอกจากจะมีรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะแล้ว ในรายการสารคดีต่าง ๆ ก็จะมีการเสนอเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในบางครั้งอีกด้วย (ดูตารางที่ 17) รวมทั้งมีสัปดาห์รายการสารคดีสั้น ๆ ที่ส่งมาขอเวลาออกอากาศด้วย นอกจากนี้ทางช่อง 9 และ 11 ยังได้จัดทำรายการเฉพาะกิจขึ้นมาอีกด้วย เช่น วันลอยกระทง
2. ความเคลื่อนไหวของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม ในช่วงปี 2532-2534 รายการประเภทนี้จะมีความเคลื่อนไหวพอสมควร ขึ้นอยู่กับแต่ละสถานี (ดูตารางที่ 18) กล่าวคือ รายการสารคดีสิ่งแวดล้อมของช่อง 3 ในปี 2532 จะมีจำนวนมาก แต่พอช่วงหลัง ๆ มีน้อยลง สำหรับช่อง 11 จำนวนรายการค่อนข้างคงที่ ส่วนรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมของช่อง 9 มีจำนวนมากขึ้น
3. ความเปลี่ยนแปลงของเนื้อหารายการสารคดีสิ่งแวดล้อม เจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการของทุกช่องต่างบอกว่าการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น (ดูตารางที่ 19) แต่ในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคือ ผู้ช่วยหัวหน้าฝ่ายรายการ ช่อง 3 บอกว่า ในช่วงต้น ๆ เป็นเรื่องเกี่ยวกับบทลงโทษจำนวนมาก ส่วนในระยะหลังเป็นเรื่องเชิญชวนให้รักษาสุขภาพแวดล้อม สำหรับส่วนหัวหน้าส่วนผลิตรายการทีวีช่อง 9 บอกว่า ในระยะหลังเน้นในเรื่องการรักษามากกว่าและมีการเสนอความคิดเห็นไว้ด้วยซึ่งแต่ก่อนไม่มี ส่วนหัวหน้าฝ่ายรายการ ช่อง 11 บอกว่า พัฒนาจากที่เป็นเรื่องของการให้ข่าวสารมาเป็นวิธีที่จะเสนอแนะให้คนทำอะไรและไม่ทำอะไร
4. นโยบายของสถานีเกี่ยวกับรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม จากการสัมภาษณ์พบว่าถ้าเป็นสถานีโทรทัศน์ของรัฐจะมีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับรายการประเภทนี้อ่างชัดเจน (ดูตารางที่ 20) โดยให้ความสำคัญต่อรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมเป็นพิเศษ และให้ความร่วมมือในการณรงค์ ซึ่งจะมีการทำสัปดาห์ขึ้นมาด้วย ส่วนช่อง 3 ถึงแม้จะไม่ได้กำหนดเป็นนโยบายที่แน่นอน แต่ทางสถานีก็จะแทรกเรื่องสิ่งแวดล้อมไว้ในรายการต่าง ๆ
5. ความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กับราย

การสารคดีสิ่งแวดล้อม เจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการทุกสถานี ตอบว่ามีผล แต่ในลักษณะที่ต่างกัน (คูตารางที่ 21) กล่าวคือ ผู้ช่วยหัวหน้าฝ่ายรายการของช่อง 3 เห็นว่าการเป็นปีพิกซ์ฯ นี้ทำให้บริษัทเอกชนมีความสนใจที่จะลงโฆษณาในรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ส่วนหัวหน้าแผนกสารคดี ช่อง 9 เห็นว่า มีผลทำให้รายการสารคดีสิ่งแวดล้อมมีจำนวนเพิ่มขึ้น และหัวหน้าฝ่ายรายการช่อง 11 ก็จะทำรายการรณรงค์ในช่วงวันสิ่งแวดล้อมโลกเพิ่มขึ้นด้วย

6. ปัจจัยสนับสนุนให้เกิดรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม เจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการแต่ละช่องจะมองปัจจัยสนับสนุนในด้านที่แตกต่างกัน (คูตารางที่ 22) คือ ทางช่อง 3 จะเป็นปัจจัยสนับสนุนรายการด้วยการให้เวลา ส่วนที่ช่อง 11 มองว่าต้องได้รับความสนับสนุนทางด้านงบประมาณ และทางช่อง 9 มองว่าผู้ชม เป็นปัจจัยสนับสนุนประการหนึ่ง กล่าวคือ เมื่อก่อนคนจะไม่ชอบรายการสารคดี จึงทำให้รายการสารคดีอยู่ไม่ได้ แต่ในปัจจุบัน คนเริ่มหันมานิยมชมกันแล้ว

7. การทำสำรวจผู้ชมและปฏิภริยาที่ได้รับ สถานีโทรทัศน์ทุกช่องไม่เคยทำสำรวจผู้ชมรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมเลย (คูตารางที่ 23) สำหรับปฏิภริยาที่ได้รับส่วนใหญ่มจะเป็นคนโทรทัศน์เข้ามามากกว่า

8. ผู้กำหนดเวลาออกอากาศและเหตุผลในการกำหนดเวลาออกอากาศรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม สำหรับทางสถานีโทรทัศน์ ช่อง 9 และช่อง 11 จะมีผู้บริหารสถานีมาช่วยกำหนดเวลาออกอากาศด้วย (คูตาราง 24) แต่ทางช่อง 3 ฝ่ายรายการจะเป็นผู้กำหนดเอง นอกจากนี้ยังสามารถพบความแตกต่างระหว่างสถานีโทรทัศน์ที่เป็นของรัฐและเอกชน กล่าวคือ ในช่วงเวลา prime time ของช่อง 3 จะเป็นละคร เพราะเป็นช่วงที่สถานีมีรายได้ โดยรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมจะอยู่ในช่วง 18.30 น. หรือเช้าวัน เสาร์-อาทิตย์ ในขณะที่ทางช่อง 9 และช่อง 11 จะบรรจุรายการประเภทนี้ในช่วงข่าว ซึ่งจัดได้ว่าเป็นช่วง prime time เหมือนกัน ด้วยเหตุที่ว่าเป็นช่วงที่มีคนดูสูงสุด ซึ่งจะได้ผลมากที่สุด

9. การคิดค่าเวลารายการสารคดีสิ่งแวดล้อม ส่วนใหญ่ทางสถานีโทรทัศน์จะให้ความร่วมมือกับรายการประเภทนี้ (คูตารางที่ 25) โดยที่ช่อง 3 จะคิดค่าเวลาในราคาถูกลงสำหรับรายการของเอกชน ส่วนถ้าเป็นของหน่วยงานราชการที่ไม่มีโฆษณา ก็จะไม่คิดค่าเวลาสำหรับของช่อง 9 จะไม่คิดค่าเวลาเป็นพิเศษซึ่งทางสถานีมีอัตราค่าเวลารายการในด้านความรู้ อยู่แล้ว แต่ถ้าเป็นราชการก็อาจจะต่ำกว่า ส่วนช่อง 11 รายการส่วนใหญ่จะไม่เสียค่าเช่าเวลา

10. การตรวจสอบหรือแก้ไขเนื้อหารายการสารคดีสิ่งแวดล้อม ทุกสถานจะต้องมีการตรวจสอบก่อนออกอากาศ แต่จะไม่มีแก้ไขเนื้อหา (ดูตารางที่ 26) ส่วนการแก้ไขในเรื่องคำพูดมีบ้าง

11. ความคิดเห็นต่อรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม เจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการทุกคน เห็นว่าเป็นรายการที่ดี มีประโยชน์และผู้ชมก็มีปฏิกิริยาที่ตกลับมา (ดูตารางที่ 27)

12. แนวโน้มของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม หัวหน้าฝ่ายรายการช่อง 3 และหัวหน้าส่วนผลิตรายการทีวี ช่อง 9 เห็นว่า รายการประเภทนี้จะคงมีอยู่ต่อไป และมีมากขึ้น (ดูตารางที่ 28) ส่วนหัวหน้าฝ่ายรายการช่อง 11 เห็นว่า ควรจะมีการพัฒนาโดยการแบ่งกลุ่มผู้ชม และให้ความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมเหมาะกับคนแต่ละกลุ่ม

โดยสรุปแล้วจะเห็นได้ว่าสถานีโทรทัศน์ทุกช่องได้ให้ความร่วมมือ ในการที่จะช่วยรณรงค์ และแก้ไขปัญหาลingkungan ไม่ว่าจะเป็นนโยบายโดยตรงหรือด้วยจิตสำนึกของเจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการเองก็ตาม ซึ่งทุกท่านได้ให้ความสำคัญกับรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมเป็นอันมาก และด้วยจิตสำนึกในเรื่องนี้จึงมีผลทำให้รายการสารคดีสิ่งแวดล้อม มีช่องทางและโอกาสได้ออกสู่สายตาผู้ชมมากขึ้น รวมทั้งมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

ที่กล่าวมาทั้งหมดตั้งแต่ต้นนี้ เป็นการศึกษาถึงแนวทางในการผลิต และปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม และในส่วนต่อไปจะเป็นการศึกษาตัวรายการแต่ละรายการว่ามีลักษณะและรูปแบบการนำเสนออย่างไร ซึ่งรายการเหล่านี้ก็เป็นผลผลิตของตัวองค์กรสื่อสารมวลชนที่ได้ทำการศึกษาไปแล้วนั่นเอง ฉะนั้นเมื่อทราบถึงแนวทางในการผลิตและปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต ก็ทำให้เข้าใจมากขึ้นว่าเพราะเหตุใด บางรายการจึงมีลักษณะคล้ายกัน

ลักษณะของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม

รายการสารคดีสิ่งแวดล้อมที่นำมาศึกษาทั้ง 6 รายการนั้น บางรายการจะมีลักษณะและรูปแบบการนำเสนอที่เหมือนกัน ทั้งนี้เนื่องจากถูกผลิตโดยบริษัทเดียวกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ลักษณะรายการ

ในที่นี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงลักษณะโดยทั่วไปของแต่ละรายการ ซึ่งพบจากการดูวิดีโอเทปที่บันทึกไว้ นอกจากนี้ยังได้แบ่งรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมที่สามารถรวบรวมได้ ออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1.1 รายการสารคดีสิ่งแวดล้อมสั้น หมายถึง รายการที่มีความยาว 1-3 นาที และรายการที่จัดว่าเป็นรายการสารคดีสั้นมีอยู่ด้วยกัน 3 รายการ ได้แก่ รายการฟ้าสีคราม รายการน้ำใสใบเขียว และรายการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งแต่ละรายการมีรายละเอียดและลักษณะดังต่อไปนี้

1.1.1 รายการฟ้าสีคราม เป็นรายการที่มีความยาว 1 นาที ออกอากาศทุกวันจันทร์ ถึง วันศุกร์ อนุมัติรายการโดยบริษัท ปูนซีเมนต์ไทย จำกัด ลักษณะทั่วไปของรายการ ได้แก่

- เนื้อหาที่นำเสนอจะจบสมบูรณ์ในเพียงตอนเดียว
- เรื่องที่นำเสนอค่อนข้างมีความหลากหลาย แต่เรื่องส่วนใหญ่ มักจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล
- มีวิธีการดึงดูดความสนใจของผู้ชม และให้ผู้ชมติดตาม คือ นำเอาดาราทันทีเป็นที่รู้จักของกลุ่มผู้ชมทุกกลุ่ม (เช่น กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มนิสิต นักศึกษา กลุ่มทำงาน เป็นต้น) มาเป็นพิธีกร ซึ่งพิธีกรของรายการ ได้แก่ คุณณพพล โกมารชุน

1.1.2 รายการน้ำใสใบเขียว เป็นรายการที่มีความยาว 3 นาที ออกอากาศสัปดาห์ละสองครั้ง ในปี พ.ศ. 2534 เพียงปีเดียว ทางสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 5 ผลิตรายการโดย บริษัท เจ เอส แอล จำกัด ซึ่งเป็นผู้ผลิตเดียวกับรายการฟ้าสีคราม แต่ทีม

ผลิตคนละทีม ผู้ปฏิบัติราชการ คือ บริษัท สหพัฒนพิบูล จำกัด ลักษณะทั่วไปของรายการ ได้แก่

- การนำเสนอเนื้อหาจะจบสมบูรณ์ในแต่ละตอน
- เรื่องที่เสนอเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมตามสถานที่ท่องเที่ยวหรือสถานที่ตามธรรมชาติที่สามารถใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ ดังนั้นเรื่องที่เสนอก็จึงมีความหลากหลายน้อย ซึ่งมักจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับภูเขา ต้นไม้ ทะเล และแม่น้ำ ในที่ต่าง ๆ

1.1.3 รายการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นรายการที่มีความยาว 3 นาที ออกอากาศติดต่อกันสัปดาห์ละ 3 ครั้ง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 จนถึงปัจจุบัน ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 ผู้ผลิตรายการ คือ บริษัท ที วี อาร์ จำกัด และผู้ปฏิบัติราชการ คือ ธนาคารไทยพาณิชย์ ลักษณะของรายการมีดังนี้

- เนื้อหาจะจบในแต่ละตอน แต่ในบางครั้งผู้ผลิตก็จะนำมุมมองอื่น ๆ ของเรื่องนั้นมานำเสนอเป็นตอนต่อ ๆ ไป
- เรื่องที่นำเสนอมีความหลากหลาย มีทั้งเรื่องในสถานที่ไกล ๆ และปัญหาในเขตกรุงเทพฯ นอกจากนี้เรื่องที่น่าสนใจไม่เพียงแต่เสนอในเรื่องของปัญหาสิ่งแวดล้อมเท่านั้น ยังนำเสนอถึงหน่วยงาน หรือกลุ่มชาวบ้านที่มีการจัดการกับสิ่งแวดล้อมที่ดี เพื่อเป็นตัวอย่างแก่คนอื่นอีกด้วย
- มักจะใช้ศัพท์ทางวิชาการ เช่น BOD และไม่ได้ให้ความหมายแก่คำเหล่านั้น

1.2 รายการสารคดีสิ่งแวดล้อมยาว หมายถึง รายการที่มีความยาว 30 นาที สำหรับรายการที่จัดว่าเป็น รายการสารคดียาวมีอยู่ 3 รายการด้วยกัน ได้แก่ รายการสิ่งแวดล้อมไทย รายการโลกสลัปส์ และรายการสารคดีน้ำ แต่ละรายการมีรายละเอียดและลักษณะดังนี้

1.2.1 รายการสิ่งแวดล้อมไทย เป็นรายการที่มีความยาว 30 นาที ออกอากาศสัปดาห์ละ 2 ครั้ง (นำเทปที่เคยออกอากาศแล้วมาออกอากาศซ้ำ 1 ครั้ง) ในปี พ.ศ. 2533 ถึง พ.ศ. 2534 ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 กลุ่มผู้ผลิตรายการ ได้แก่ คุณภาสกร ภาวิไล คุณวิลาสินี ผู้ปฏิบัติราชการโดย บริษัท บีโตร์เคมีแห่งชาติ จำกัด ลักษณะของรายการมีดังนี้

- เนื้อหาที่น่าสนใจจบสมบูรณ์ในแต่ละตอน
- เนื้อเรื่องมีความละเอียด และมีผู้ให้ทัศนะในเรื่องนั้น ๆ หลายคน ซึ่งมีทั้งบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นโดยตรง หรือบางครั้งเป็นการให้ข้อคิดเห็น
- เรื่องที่เสนอบางเรื่องไม่ได้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมโดยตรง แต่จะเป็นในลักษณะที่ว่าสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อสิ่งต่าง ๆ เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า ความหมายของคำว่า "สิ่งแวดล้อม" ของรายการนี้มีความหมายกว้างมาก ครอบคลุมไปถึงทุกสิ่งทุกอย่าง
- ในบางตอนกล่าวถึงเรื่องที่น่าสนใจ เช่น ในตอนท่องเที่ยวธรรมชาติ ได้กล่าวถึง เรื่อง "ความหลากหลายทางชีววิทยา" ซึ่งเรื่องดังกล่าวยังไม่เป็นที่แพร่หลายในหมู่ประชาชนทั่วไปมากนัก
- มักจะนำเสนอใจความของหนังสือ หรือบทความ ที่ผู้ผลิตสนใจมานำเสนอ

1.2.2 รายการโลกสลีปส์ เป็นรายการที่มีความยาว 30 นาที ออกอากาศสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2530 จนถึงปัจจุบัน ทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 ผลิตรายการโดย บริษัท แปซิฟิก อินเทอร์เน็ตคอมมูนิเคชั่น จำกัด ซึ่งในตอนแรกทางบริษัท แปซิฟิกฯ ซื้อรายการสารคดีมาจากต่างประเทศได้แก่ สถานีโทรทัศน์ เอ็น. เอช. เค. ประเทศญี่ปุ่น ผู้อุปถัมภ์รายการมาตั้งแต่ต้น คือ ธนาคารไทยพาณิชย์ และลักษณะของรายการโลกสลีปส์มีดังนี้

- เป็นรายการสารคดีชุด
- มีลักษณะคล้ายกับรายการสารคดีท่องเที่ยว แต่ไม่ใช่ใช้ลักษณะของการพาไปเที่ยว กล่าวคือ เป็นการเสนอในรายละเอียดที่เจาะลึก โดยเมื่อเดินทางไปถึงที่ได้ก็เจาะรายละเอียด หาคู่ศรเรื่องราวแง่มุมต่าง เช่น ชุดทะเลไทยเสนอทุกแง่มุมที่เกี่ยวกับทะเลไทย (อ่าวไทย) ไม่ว่าจะเป็นในด้านทรัพยากรธรรมชาติไดโนเสาร์ หรือผู้คนที่ต้องพึ่งพาพึ่งน้ำแห่งนี้ทั้งในอดีตและปัจจุบัน สำหรับชุดแม่น้ำเจ้าพระยาเสนอถึงที่มา แหล่งกำเนิดของสายน้ำเรื่อยลงมาถึงกรุงเทพมหานครจนไหลลงสู่อ่าวไทย โดยอาศัยแม่น้ำเป็นตัวเดินเรื่อง เพื่อที่จะดึงให้เห็นถึงลักษณะธรรมชาติ วิถีชีวิตของผู้คน ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีต่าง ๆ ริมสองฟากฝั่งแม่น้ำ รวมทั้งชี้ให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงอีกด้วย
- เสนอเรื่องราวในแนวนิเวศวิทยา อย่างกรณีชุดแม่น้ำเป็นตัวทำให้เกิดชุมชน ที่ลุ่มอ่าาศัย ซึ่งแม่น้ำเป็นแหล่งที่ทำให้เกิดการเกษตรกรรม เป็นตัวทำให้เกิดชีวิต

และชีวิตนี้ก็มีสำนึกเป็นเครื่องหล่อเลี้ยง เป็นการโอบอ้อมอารีกับผู้คน สภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมให้ประสานเข้าหากัน

- สารคดีโลกสลบสี่จะเน้นที่ภาพเป็นหลัก เป็นการบรรยายเรื่องที่ใช้ภาพ ดังนั้นภาษาที่ใช้จึงเป็นภาษาที่เรียบง่าย ไม่เย็นเยือก และสละสลวย เพื่อให้ผู้ชมเข้าใจคล้อยตาม และเกิดความเพลิดเพลิน แม้จะเป็นรายการยาวก็ตาม

1.2.3 รายการสารคดีน้ำ เป็นรายการที่มีความยาว 30 นาที ออกอากาศสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2534 ถึงสิ้นปี พ.ศ. 2535 ทางสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 5 ผู้ผลิตรายการ ได้แก่ บริษัท แปซิฟิก อินเทอร์เน็ตคอมมูนิเคชั่น จำกัด ผู้อุปถัมภ์รายการ คือ สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ปัจจุบันเปลี่ยนเป็น กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม) ลักษณะของรายการสารคดีน้ำ มีดังนี้

- เป็นรายการสารคดีชุดเกี่ยวกับเรื่องน้ำในทุกมุมมอง
- เสนอเนื้อหาในเชิงวิชาการอย่างละเอียด และจบสมบูรณ์ในแต่ละตอน

- เรื่องที่นำเสนอจะเป็นปัญหาเรื่องน้ำซึ่งเสนอให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ในด้านปริมาณหรือคุณภาพน้ำ อาจเป็นปัญหาวิกฤตที่เกิดขึ้นในอดีตและที่กำลังเกิดในปัจจุบัน

- นำเสนอเรื่องราวในแนวนิเวศวิทยา โดยจะบอกถึงปัญหาที่เกิดขึ้น สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหานั้น ๆ และเน้นเรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสิ่งมีชีวิตทั้งมวลในระบบนิเวศวิทยา อันได้แก่ พืช สัตว์ และผู้ที่อาศัยในถิ่นนั้น

- ภาพที่นำเสนอเป็นภาพที่สวยงามหาใช่ได้

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่า บางรายการมีลักษณะที่เหมือนกันอยู่หลายประการ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแนวการผลิตของแต่ละบริษัท อย่างไรก็ตามรายการแต่ละรายการก็มีรูปแบบในการนำเสนอที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งผู้วิจัยจะเสนอผลการวิเคราะห์เป็นประเด็นต่อไป

2. รูปแบบการนำเสนอ

รูปแบบการนำเสนอของแต่ละรายการจะมีเอกลักษณ์ที่เฉพาะตัว ซึ่งรูปแบบการนำเสนออันนับได้ว่าเป็นกลวิธีในการดึงความสนใจของผู้ชม ให้ติดตามจนจบรายการและเป็นประจำ นอกจากนี้ยังมีส่วนสนับสนุนให้ผู้ชมสามารถจดจำผู้ดำเนินรายการได้ด้วย เพราะแต่ละรายการมีผู้ดำเนินรายการเพียงรายเดียว โดยวิธีการเสนอกันแตกต่างกัน

ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการวิเคราะห์เป็น 6 ประเด็น และนำเสนอไว้ในตารางที่ 28 ดังต่อไปนี้ คือ

1. ใต้เต็ลรายการ
2. พิธีกร
3. การวิเคราะห์ปัญหา
4. วิธีแก้ไขปัญหา
5. ผู้ให้สัมภาษณ์
6. การปิดรายการ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 28 ตารางเปรียบเทียบรูปแบบการนำเสนอของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ (พ.ศ. 2532 - 2534)

เรื่องที่น่าสนใจ	รายการสารคดีสั้น						รายการสารคดียาว			
	ฟ้าสีคราม		น้ำใส ใบเขียว	พิทักษ์สิ่งแวดล้อม			สิ่งแวดล้อม- ล้อมไทย	โลกสีเขียว		สารคดี น้ำ
	2533	2534		2532	2533	2534		2533	2534	
1. ใต้เต็ลรายการ	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
2. พิธีกร	-	/	-	/	-	-	-	-	-	-
3. การวิเคราะห์ปัญหา	/	/	/	/	/	/	/	-	-	/
4. วิธีแก้ปัญหา	/	/	/	/	/	/	/	-	-	/
5. ผู้ให้สัมภาษณ์	-	/	-	/	/	/	/	/	/	/
6. การปิดรายการ	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายละเอียดของผลการวิเคราะห์ในแต่ละประเด็น มีดังต่อไปนี้

1. ไต่เต็ลรายการ

ไต่เต็ลของแต่ละรายการ มักจะประกอบไปด้วย

- 1.1 เพลงนำรายการ ซึ่งเป็นเพลงที่แต่งขึ้นใหม่โดยเฉพาะ
- 1.2 ชื่อรายการ
- 1.3 ภาพ
- 1.4 ชื่อผู้อุปถัมภ์รายการ

องค์ประกอบข้างต้น จะเสนอไปพร้อมกันที่ละรายการ ดังนี้

รายการฟ้าสีคราม ไต่เต็ลรายการฟ้าสีครามทั้งในปี พ.ศ. 2533 และ พ.ศ. 2534 มีลักษณะที่เหมือนกัน คือ เปิดรายการด้วยเพลงนำรายการ จากนั้นขึ้นโลโก้ของผู้อุปถัมภ์รายการพร้อมตัวหนังสือว่า "เครือข่ายเน็ตไทย ร่วมกับ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ" ต่อมาก็เป็นชื่อรายการพร้อมกับมีคำร้องของเพลงว่า "ฟ้าสีคราม" ซึ่งภาพที่เสนอเป็นภาพวาดที่เน้นท้องฟ้าอันกว้างไกล

รายการน้ำใสใบเขียว ไต่เต็ลรายการเปิดด้วยด้านหน้าของกล่องสินค้าตัวใหม่ ของผู้อุปถัมภ์รายการ นั่นคือ พวงซีกฟอกเปาซีโอไรท์ จากนั้นก็เป็นชื่อรายการและภาพ ซึ่งภาพที่ใช้เป็นภาพต้นไม้บริเวณแก่ง และภาพต้นหญ้าที่ขึ้นริมบึงหรือลำธาร สำหรับเพลงนำรายการ จะให้ความรู้สึกกระตือรือร้น เนื่องจากเป็นเสียงของหัวใจเต้นอยู่ช่วงหนึ่ง

รายการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม ไต่เต็ลรายการทั้ง 3 ปีมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ในปีแรก คือ ปี พ.ศ. 2532 ใช้ชื่อรายการว่า "สารคดีพิทักษ์" ไต่เต็ลของรายการนั้นเริ่มด้วยชื่อรายการพร้อมกับภาพโคนต้นไม้แล้วค่อย ๆ เจริญจนเห็นกิ่งก้านและใบ ซึ่งต้นไม้ต้นนั้นก็คือ ต้นโพธิ์ อันเป็นสัญลักษณ์ของผู้อุปถัมภ์รายการ ภาพหยุดอยู่ที่ส่วนบนของต้นโพธิ์ จากนั้นก็ขึ้นโลโก้และตัวอักษรว่า "สนับสนุนโดย ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด" เพลงนำรายการเป็นเพลงที่มีเสียงอึกทึก เครื่องดนตรีที่ใช้คือ ทรัมเบ็ต และกลอง

ในปีที่ 2 (พ.ศ. 2533) ใต้เต็ลรายการมีความเปลี่ยนแปลงไป คือ เปลี่ยนมาใช้ชื่อรายการว่า "สารคดีพิทักษ์สิ่งแวดล้อม" ภาพที่ใช้ก็เป็นภาพของกว้างและภาพชายทะเลแทน สำหรับโลโก้และชื่อผู้อุปถัมภ์รายการยังคงมีอยู่ และเพลงนำรายการยังคงใช้เพลงเดิม ส่วนใต้เต็ลรายการ ในปีที่ 3 (พ.ศ. 2534) เปลี่ยนแปลงใหม่หมด โดยเริ่มต้นด้วยภาพธนาคารไทยพาณิชย์ในอดีต จากนั้นก็ขึ้นโลโก้และชื่อผู้อุปถัมภ์รายการ พร้อมทั้งเสียงบรรยายชื่อว่า "ธนาคารไทยพาณิชย์ ธนาคารแห่งแรกของคนไทย" ต่อมาภาพก็เปลี่ยนเป็นภาพเรือลำเล็กลอยอยู่กลางทะเลและมีข้อความซ้อนอยู่พร้อมทั้งเสียงบรรยายอ่านข้อความนั้นว่า "จากเจตนารมณ์ในฐานะองค์กรที่ต้องการเห็นสังคมไทยอยู่ในสภาวะสิ่งแวดล้อม มีการสร้างสรรค์และรักษาไว้เพื่อมรดกแห่งชนรุ่นหลัง" จากนั้นเป็นชื่อรายการซึ่งปรับปรุงจากปีที่ 2 คือ "พิทักษ์สิ่งแวดล้อม" สำหรับเพลงนำรายการในปีนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าไม่สามารถจะเรียกว่าเป็นเพลงรายการได้ หากแต่เป็นคนตรีประกอบเท่านั้น เพราะดูเหมือนว่าทางผู้ผลิตรายการจะเน้นที่เสียงบรรยายมากกว่า

รายการสิ่งแวดล้อมไทย ใต้เต็ลรายการนี้สั้นที่สุด เริ่มต้นด้วยโลโก้และชื่อผู้อุปถัมภ์รายการ ส่วนด้านล่างมีข้อความว่า "ผู้นำทรัพยากรธรรมชาติ สู่ประชาชนอย่างเป็นธรรม" พร้อมกับเพลงนำรายการ ซึ่งเป็นเสียงกลองตะลุงรัว จากนั้นก็เป็นภาพพระชะโลงซึ่งแต่ละตอนก็จะไม่เหมือนกัน แล้วค่อย ๆ ขึ้นตัวอักษร ว่า "เสนอ รายการสิ่งแวดล้อมไทย ตอน..." ตามลำดับ และในช่วงนี้เพลงก็เปลี่ยนไปเป็นเพลงประกอบ

รายการโลกสลัปส์ ใต้เต็ลของรายการนี้ทำได้สมกับชื่อรายการ โดยการใช้เทคนิคเข้าซ้าย คือ บนจอภาพจะแบ่งภาพออกเป็นหลายส่วนตามขวาง แล้ววิ่งจากซ้ายไปขวา ส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งวิ่งจากขวามาซ้าย สลับสวนกัน ในที่สุดภาพก็จะหยุดอยู่ที่โบราณสถานแห่งหนึ่ง พร้อมกับชื่อรายการ "โลกสลัปส์" จากนั้นภาพก็เปลี่ยนเป็นภาพสัตว์ป่านานาชนิด โบราณสถานและโบราณวัตถุต่าง ๆ พร้อมกับเสียงบรรยายว่า "ธรรมชาติ ศิลปะ วัฒนธรรม มรดกของความรุ่งเรือง เป็นภาระอันยิ่งใหญ่ของมนุษยชาติ ที่จะต้องประสานร่างกายและจิตสำนึก ในการปกป้องรักษางานแห่งอารยธรรมที่ล้ำค่า เป็นสายเคี้ยวกับสายใยเล็ก ๆ ที่เกาะเกี่ยวกันสร้างเป็นใย จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของไม้ใหญ่ (เป็นภาพต้นไม้) สร้างความร่มเย็นให้แผ่นดิน ธนาคารไทยพาณิชย์ตระหนักถึงภารกิจ ในการอนุรักษ์ธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม" สำหรับเพลงนำรายการใช้เครื่องดนตรีเพียงชิ้นเดียวคือ อิเลคโทน

รายการโลกสลัปส์จะนำเสนอเป็นชุด ๆ ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่ายังมีใต้เต็ล และ

เพลงนำของแต่ละชุดอีกด้วย ภาพที่ใช้เป็นภาพจากชุดนั้น ๆ หลังจากเสนอไตเติ้ลทั้งหมดแล้ว สุดท้ายก็เป็นโลโก้และชื่อผู้ผลิตรายการ

รายการสารคดีน้ำ ไตเติ้ลของรายการสารคดีน้ำได้เน้นถึงความผูกพันที่มีต่อสายน้ำ ซึ่งภาพที่ใช้ คือ ภาพเด็กกำลังว่ายน้ำเล่นอย่างมีความสุข แล้วค่อย ๆ ขึ้นข้อความดังนี้ "แต่สายน้ำกำลังเปลี่ยนสี นับแต่นี้...น้ำแต่ละหยดที่เหลืออยู่ จะหมายถึงอนาคตของมนุษย์ สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ประารถนาให้ทุกคนห่วงใยและตระหนักในคุณค่าของน้ำเสมือนเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต" ส่วนเพลงนำรายการฟังแล้วคล้ายกับหยดน้ำที่ตกลงในน้ำ

2. พิธีกร จากตารางที่ 5 จะเห็นได้ว่า รายการที่จัดอยู่ในกลุ่มรายการสารคดีสาวนั้น จะไม่มีพิธีกรเลย สำหรับรายการในกลุ่มสารคดีสั้นมีพิธีกรอยู่ 2 รายการ ได้แก่ รายการฟ้าสีคราม และรายการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมปีแรก พิธีกรของรายการฟ้าสีคราม คือ คุณณพพล โกมารชุน ซึ่งเป็นดารานักแสดงที่เป็นที่รู้จักและชื่นชอบของผู้ชมทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มวัยรุ่น หรือกลุ่มผู้ใหญ่ พิธีกร รายการนี้มีหน้าที่นำเข้าสู่รายการ โดยเป็นผู้บอกว่าปัญหาที่เกิดขึ้นมีอะไรบ้าง และในช่วงสุดท้ายของรายการก็จะเป็นผู้บอกวิธีแก้ไขปัญหา ส่วนพิธีกรรายการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมนั้นมีปีแรกเพียงปีเดียว ซึ่งพิธีกรของรายการก็ คือ คุณลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์ พิธีกรของรายการนี้เคยโด่งดังจากการเป็นพิธีกรรายการคุณภาพชีวิตมาก่อน ดังนั้นผู้ที่เคยชื่นชอบเธอจึงยังคงจำเธอได้เป็นอย่างดี

โดยสรุปแล้วพิธีกรมีส่วนดีคือ สามารถดึงความสนใจจากผู้ชมให้ติดตามชมจนจบรายการและเป็นประจำ แต่อย่างไรก็ตามรายการทั้ง 2 นั้นเป็นรายการสารคดีสั้น ซึ่งทำให้ผู้ชมไม่เกิดความเบื่อหน่ายแล้วเพราะเนื้อหาสั้นไม่เ็นเยื้อ ส่วนรายการสารคดีสาวที่มีความยาวถึง 30 นาที กลับไม่มีพิธีกร ซึ่งจากการชมวิดีโอเทปรายการทั้งหมดแล้ว ผู้วิจัยพบว่า รายการสารคดีสาวจะมีศิลปะการนำเสนอ อันได้แก่ ภาพ เสียง และดนตรีประกอบที่ดีกว่า กล่าวคือ ภาพที่นำเสนอจะเป็นภาพที่สวยงาม ใช้มุมกล้องดี และสามารถสื่อความหมายได้เป็นอย่างดี สำหรับเสียงนั้น นอกจากเสียงของผู้บรรยายที่ใช้ถ้อยคำอันสละสลวย ไม่เ็นเยื้อ และบรรยายได้อย่างมีจังหวะที่ดีแล้ว ยังมีเสียงประกอบที่เป็นธรรมชาติ เช่น เสียงน้ำตก เสียงนกร้อง เป็นต้น ราวกับว่าเราได้เข้าไปสัมผัสธรรมชาติด้วยตัวเอง รวมทั้งดนตรีประกอบก็ช่วยเสริมอารมณ์ของผู้ชมเป็นอย่างดีทั้ง 3 สิ่งนี้จะเสนออย่างกลมกลืนกัน ซึ่งทำให้ผู้ชมเพลิดเพลินติดตามชมจนจบและอยากที่จะชมอีก นอกจากนี้ยังทำให้ผู้ชมเห็นคล้ายตามสิ่งที่เสนออีกด้วย

3. การวิเคราะห์ปัญหา ทุกการการจะมีการวิเคราะห์ปัญหาและระบุถึงสาเหตุของปัญหาตามเรื่องที่เสนอและเวลาที่มียุ่ ยกเว้นรายการโลกสลับส์ที่การวิเคราะห์ปัญหาไม่เด่นชัด แต่ละรายการจะมีแนวในการวิเคราะห์ปัญหาที่แตกต่างกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

รายการฟ้าสีคราม เรื่องที่ทางรายการฟ้าสีครามเสนอสามารถสรุปได้เป็น 3 แนวทาง คือ 1) ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม 2) แนะนำหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อม 3) ส่งเสริมผู้ที่ช่วยลดปัญหาสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการวิเคราะห์ปัญหาจึงไม่ได้มีทุกตอน แต่ส่วนใหญ่แล้วทางรายการก็มักเสนอปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเสนอได้เพียงว่าเกิดเพราะอะไร แต่น้อยครั้งที่จะสามารถเสนอต่อได้ว่าเกิดอย่างไร ทำให้การวิเคราะห์ปัญหาขาดความครบถ้วนสมบูรณ์

รายการน้ำใสใบเขียว การวิเคราะห์ปัญหาของรายการน้ำใสใบเขียวทำได้ไม่ลึกซึ้งเช่นกัน เพียงแต่บอกว่าเกิดจากอะไรบ้าง ส่วนรายละเอียดจะไม่ชัดเจน ทางรายการจะเน้นการให้ความหมายทางภูมิศาสตร์และแนะนำสถานที่มากกว่า

รายการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม การเสนอปัญหาของรายการนี้ค่อนข้างจะไม่ซับซ้อน แต่ชัดเจน ดังนั้นการวิเคราะห์ปัญหาจึงเสนอได้ละเอียดพอสมควร ในบางครั้งหากเรื่องที่จะเสนอมีเนื้อหารายละเอียดมาก ทางรายการก็จะแบ่งเสนอเป็นตอน ๆ ติดต่อกัน โดยแยกการวิเคราะห์ปัญหาออกเป็นทีละประเด็น ทีละด้าน

รายการสิ่งแวดล้อมไทย วิธีการนำเสนอเนื้อหาของรายการนี้ค่อนข้างจะแตกต่างจากรายการอื่น กล่าวคือ ทางรายการสิ่งแวดล้อมไทยจะวิเคราะห์ปัญหาทีละประเด็นว่า จะเกิดอะไรขึ้น เกิดจากไหนและอย่างไร จากนั้นก็เป็นผลที่ได้จากการเกิดปัญหานั้น ถัดมาก็วิเคราะห์ปัญหาประเด็นถัดมาในเรื่องเดียวกัน แล้วผลที่เกิด (เรียงลำดับเรื่องราวแบบเหตุและผล เหตุและผลไปเรื่อย ๆ) เป็นที่น่าสังเกตประการหนึ่ง คือ เรื่องที่ทางรายการเสนอจะเป็นเรื่องที่กว้าง เช่น จิตใจ นิเวศวิทยาแห่งความรู้สึก เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการเสนอปัญหาแต่ละประเด็นจะขึ้นอยู่กับความสนใจของผู้ผลิต

รายการโลกสลับส์ รายการโลกสลับส์นี้จะไม่เน้นเรื่องการวิเคราะห์ปัญหา จะขึ้นอยู่กับเรื่องที่เสนอ ซึ่งเรื่องที่เสนอจะไม่ใช้ปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยตรง แต่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติ และศิลปวัฒนธรรม กล่าวคือ เรื่องที่นำเสนอเน้นกำลังประสบปัญหาอยู่ หรือมี

อุปสรรคปัญหาอะไรบ้าง ทางรายการก็จะสอดแทรกเข้าไปในเนื้อเรื่อง หรืออาจเสนอเป็นช่วง ๆ หนึ่งถ้าเรื่องที่เสนอนั้น ๆ ไม่มีปัญหาอะไร ก็จะไม่มีการวิเคราะห์ปัญหาในตอนนั้น

รายการสารคดีน้ำ รายการสารคดีน้ำเป็นรายการที่เน้นเรื่องปัญหาของน้ำ ในทุกรูปแบบ ดังนั้นการวิเคราะห์ปัญหาของรายการนี้จะลึกซึ้งและอธิบายได้อย่างละเอียดมาก ปัญหาส่วนใหญ่ที่นำเสนอมักเป็นเรื่องที่ผู้ชมเคยได้ยินข่าวคราวมาบ้างแล้ว ดังนั้นเมื่อผู้ชมชมรายการนี้แล้วจะเข้าใจในปัญหาได้เป็นอย่างดี ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่ารายการนี้เป็นศูนย์กลางมุมมองของปัญหาแม้แต่มุมที่เป็นต้นเหตุของปัญหา

4. วิธีการแก้ไขปัญหา ในที่นี้ผู้วิจัยจะเสนอวิธีแก้ไขปัญหาย่างคร่าว ๆ สำหรับรายละเอียดต่าง ๆ จะกล่าวในตอนต่อไป และเสนอถึงลักษณะในการเสนอวิธีแก้ไขปัญหายของแต่ละรายการดังต่อไปนี้

รายการฟ้าสีคราม วิธีแก้ไขปัญหาของรายการนี้ส่วนใหญ่จะเน้นที่ปัจเจกบุคคล โดยให้พิธีกรเป็นผู้เชิญชวนให้ผู้ชมมีพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้อง และบอกวิธีที่ทำให้ผู้ชมปลอดภัยจากสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี รวมทั้งพิธีกรจะเป็นตัวอย่างที่ถูกต้องด้วย

รายการน้ำใสใบเขียว การกล่าวถึงวิธีแก้ไขปัญหาของรายการน้ำใสใบเขียวจะไม่ค่อยชัดเจนและไม่ละเอียด จะกล่าวเพียงสั้น ๆ ว่าการแก้ไขทำได้อย่างไรบ้าง รวมทั้งไม่บอกว่าจะต้องแก้ปัญหากี่ใคร และใครจะเป็นผู้ดำเนินการแก้ไขปัญหานั้น แต่ถ้าหากเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมตามสถานที่ท่องเที่ยว ก็มักจะเสนอให้นักท่องเที่ยวไม่ควรทิ้งขยะในบริเวณนั้นด้วยเสมอ ซึ่งในรายละเอียดต่าง ๆ ก็ไม่ได้เสนอว่า ในแหล่งนั้นมีการจัดวางถังขยะไว้หรือไม่ และถ้าไม่มีก็ควรเสนอให้ผู้รับผิดชอบจัดทำเสีย

รายการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม การนำเสนอวิธีแก้ไขปัญหายของรายการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมค่อนข้างมีหลากหลาย กล่าวคือ ถ้าปัญหานั้นสามารถแก้ไขที่ปัจเจกบุคคลหรือแก้ไขโดยหน่วยงานรัฐเพียงประการเดียว การเสนอวิธีแก้ไขปัญหายก็จะเป็นของกลุ่มนั้น แต่ถ้าปัญหานั้นสามารถแก้ไขได้ ทั้งในส่วนของรัฐและในส่วนของปัจเจกบุคคล วิธีแก้ไขปัญหายก็จะประกอบด้วยสองส่วนดังกล่าว ในการบอกวิธีแก้ไขนั้นทางรายการมักจะไม่นบอกเอง แต่จะให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้รับผิดชอบในเรื่องนั้นเป็นผู้บอก

รายการสิ่งแวดล้อมไทย การนำเสนอวิธีการแก้ไขปัญหานั้นในแต่ละประเด็น จะให้ผู้เชี่ยวชาญ ผู้เกี่ยวข้องโดยตรง หรือผู้มีประสบการณ์ในเรื่องนั้นเป็นผู้บอกวิธีแก้ไข หรือนำมาจากบทความและหนังสือที่ผู้ผลิตสนใจ นอกจากนี้ผู้ผลิตอาจเป็นผู้เสนอความเห็นในการแก้ไขปัญหานั้น ผู้ที่แก้ไขปัญหามักประกอบด้วยหลายส่วน ตั้งแต่การแก้ไขที่ปัจเจกบุคคล การแก้ไขโดยรัฐ และความคิดเห็นต่อระบบการพัฒนานั้นเป็นอยู่

รายการโลกสลบสี ถ้าเรื่องใดมีปัญหา ก็จะมีวิธีแก้ไขปัญหา ซึ่งวิธีแก้ไขปัญหามักจะให้ผู้เชี่ยวชาญ หรือนักวิชาการเป็นผู้นำเสนอ และมักจะเป็นวิธีที่ดำเนินการอยู่ ส่วนใหญ่ก็จะเป็นการแก้ไขของทางรัฐบาล การแก้ไขในระดับปัจเจกบุคคลแทบจะไม่มี เพราะเรื่องที่เสนอเป็นเรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติ และศิลปวัฒนธรรม ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องใหญ่และเกี่ยวข้องกับคนจำนวนมาก จึงมักเป็นการแก้ไขโดยรัฐบาล

รายการสารคดีน้ำ การแก้ไขปัญหานั้นในระดับปัจเจกบุคคลมีน้อยมาก ส่วนใหญ่จะเป็นการเสนอถึงวิธีการดำเนินการแก้ไขที่รัฐบาลทำอยู่ และข้อเสนอแนะของนักวิชาการที่เห็นว่าควรจะเป็นสำหรับการเสนอแนวทางการแก้ไขที่ส่วนทางต่อการพัฒนานั้นเป็นอยู่ ก็มีอยู่บ้างแต่จะไม่ลงในรายละเอียดมากนัก และมักเป็นในลักษณะของความคิดเห็น

5. ผู้ให้สัมภาษณ์ ผู้ที่ทางรายการแต่ละรายการไปขอสัมภาษณ์ มักจะเป็นบุคคลจากคนละแหล่ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเชื่อถือของผู้ผลิตว่าจะได้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องนั้นจากใครได้ดีที่สุด ดังรายละเอียดดังนี้

รายการฟ้าสีคราม รายการฟ้าสีครามในปี พ.ศ. 2533 ไม่มีผู้ให้สัมภาษณ์เลย ส่วนในปี พ.ศ. 2534 มีผู้ให้สัมภาษณ์แต่ก็ไม่ได้มีทุกตอน และจัดว่ามีจำนวนน้อย ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นเจ้าหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ การสัมภาษณ์จะเป็นในลักษณะให้บอกและเสนอแนะวิธีแก้ไขปัญหา

รายการน้ำใสใบเขียว จากรายการที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมดไม่มีผู้ให้สัมภาษณ์เลย แต่จากการสัมภาษณ์ผู้ผลิตนั้น ผู้ผลิตบอกว่ามีบ้าง

รายการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม ผู้ให้สัมภาษณ์ของรายการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมจัด

ได้ว่ามีจำนวนมาก โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2533 มีเกือบทุกตอน และแนวในการเลือกบุคคลที่จะมาให้สัมภาษณ์ในแต่ละปีจะแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเรื่องที่น่าเสนอด้วย กล่าวคือ ถ้าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชนบทก็มักมีชาวบ้านในพื้นที่นั้น ๆ เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องนั้นด้วย แต่ถ้าเป็นการสัมภาษณ์ที่ต้องการให้บอกวิธีแก้ไขปัญหามักเป็นเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบและนักวิชาการในมหาวิทยาลัยของจังหวัดนั้น แนวการเลือกผู้ให้สัมภาษณ์ มีดังนี้คือ ปีแรก (พ.ศ. 2532) มักเสนอเรื่องปัญหามลพิษในกรุงเทพฯ ผู้ที่ให้สัมภาษณ์ก็จะเป็นเจ้าหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ส่วนในปีที่ 2 (พ.ศ. 2533) ถ้าเป็นเรื่องปัญหามลภาวะในกรุงเทพฯ ผู้ให้สัมภาษณ์ก็คือ อาจารย์จากคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ส่วนถ้าเป็นเรื่องปัญหามลภาวะในเมืองเชียงใหม่ ผู้ให้สัมภาษณ์มักจะมี 2 คนควบคู่กัน คือ ผู้ว่าราชการเชียงใหม่ หรือ ปลัดเทศบาลเมืองเชียงใหม่ และอาจารย์จากภาควิชาวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำหรับในปีสุดท้าย (พ.ศ. 2534) ผู้ให้สัมภาษณ์มีจำนวนน้อยลง แต่มีความหลากหลายมากขึ้น และนักวิชาการที่ให้สัมภาษณ์เปลี่ยนเป็น อาจารย์จากคณะสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

รายการสิ่งแวดล้อมไทย ผู้ที่ให้สัมภาษณ์ในตอนหนึ่ง ๆ จะมีหลายคนและหลายลักษณะกล่าวคือ ผู้ที่ให้สัมภาษณ์มักเป็นผู้ที่สัมผัสหรือมีประสบการณ์เรื่องนั้นโดยตรง ซึ่งการสัมภาษณ์จะเป็นการให้ข้อมูลและแนวทางการแก้ไขที่เป็นอยู่อีกประการหนึ่งคือ เป็นการสัมภาษณ์เจ้าของหนังสือ และบทความที่นำมาเสนอ โดยให้ผู้ที่เป็นเจ้าของผลงานสรุปสั้นๆ เกี่ยวกับผลงานของตน นอกจากนี้ยังมีการสัมภาษณ์แบบของความคิดเห็นด้วย

รายการโลกสีเขียว รายการโลกสีเขียวในบางตอนจะไม่มีผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มักเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้น หรือเจ้าหน้าที่ (ส่วนใหญ่จะเป็นระดับหัวหน้า) ที่ทำงานนั้นอยู่ ซึ่งการสัมภาษณ์ส่วนใหญ่มักเป็นในลักษณะของการให้ข้อมูล

รายการสารคดีน้ำ ผู้ให้สัมภาษณ์ของรายการสารคดีน้ำในแต่ละตอนจะมีหลายคน ส่วนใหญ่แล้วมักประกอบด้วย ผู้ที่ได้รับความเสียหาย เจ้าหน้าที่ในพื้นที่หรือระดับสูง นักวิชาการ ในบางครั้งอาจมีการสัมภาษณ์ผู้ที่ก่อให้เกิดความเสียหายด้วย สำหรับลักษณะการสัมภาษณ์จะแตกต่างกัน คือ สัมภาษณ์ผู้ที่ได้รับความเสียหายเกี่ยวกับผลกระทบและผลเสียที่เกิดขึ้น สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ในพื้นที่ถึงสภาพปัญหาและแนวทางป้องกันและแก้ไขที่ดำเนินการอยู่ ส่วนการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ระดับสูงเป็นเรื่องเกี่ยวกับนโยบายและมาตรการป้องกันแก้ไขปัญหา สำหรับ

นักวิชาการจะสัมภาษณ์ในแง่ของการให้ความรู้ และรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนั้นในเชิงวิชาการ รวมทั้งข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหา สุดท้ายมักเป็นการสัมภาษณ์ผู้ก่อให้เกิดความเสียหายในเรื่อง บทลงโทษ หรือการแก้ไขปัญหาที่ทางเจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการอยู่ และทางออกของพวกเขา

6. การปิดรายการ การปิดรายการของแต่ละจะแตกต่างกัน บางรายการก็จะมีการสรุปเรื่องที่เสนอ บางรายการก็ให้ข้อคิดก่อนจบ หรือบางรายการก็จะตั้งคำถามทิ้งไว้ให้ผู้ชม คือ จากนั้นก็ปิดรายการด้วยภาพและเพลง รายละเอียดของแต่ละรายการมีดังนี้

รายการฟ้าสีคราม ก่อนปิดรายการจะไม่มีการสรุปเรื่อง แต่มีการตั้งคำถามทิ้งไว้บ้างแต่น้อยมาก การปิดรายการก็จะปิดด้วยภาพและคำขวัญของรายการว่า "ช่วยกัน สักนิด ชูบชีวิตสิ่งแวดล้อม" ซึ่งคำขวัญดังกล่าวก็เป็นเพลงร้องด้วย รวมทั้งขึ้นโลโก้และชื่อผู้ดำเนินรายการอีกครั้ง

รายการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม ก่อนปิดรายการไม่มีการสรุปเรื่องและไม่มีการตั้งคำถามและปิดรายการด้วยภาพด้านหน้าของกล่องลื่นคำอีกครั้ง และคำขวัญของรายการด้านล่าง พร้อมทั้งมีเสียงบรรยายด้วยว่า "เรามุ่งมั่นพิทักษ์ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม"

รายการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม ก่อนปิดรายการไม่มีการสรุปเรื่อง และไม่มีการตั้งคำถามทิ้งไว้ ปิดรายการด้วยภาพธรรมชาติและรายนามที่ปรึกษา รวมทั้งขึ้นโลโก้และชื่อผู้ดำเนินรายการอีกครั้ง

รายการสิ่งแวดล้อมไทย ก่อนปิดรายการจะมีการสรุปเรื่องและมีการให้ข้อคิดแก่ผู้ชมด้วย การปิดรายการจะปิดด้วยภาพโรงงานปิโตรเคมีที่จังหวัดระยอง และรายนามผู้ผลิตรายการ สุดท้ายก็เป็นโลโก้ ชื่อผู้ดำเนินรายการ และคำขวัญที่ว่า "ผู้นำทรัพยากรธรรมชาติสู่ประชาชนอย่างเป็นธรรม" อีกครั้งหนึ่ง

รายการโลกสลบสี ก่อนปิดรายการจะไม่มีการสรุปเรื่อง ไม่มีการตั้งคำถามและให้ข้อคิดใดใด เมื่อเสนอเนื้อหาจบก็ปิดรายการเลย โดยการปล่อยภาพไปเรื่อย ๆ และรายนามผู้ผลิตรายนาม สุดท้ายก็เป็นโลโก้และชื่อผู้ดำเนินรายการ การปิดรายการก็จะนำเพลงนำชุดมาเปิดอีกครั้ง

รายการสารคดีน้ำ ก่อนเปิดรายการในบางตอนก็จะมีการสรุปเรื่อง บางตอนก็จะให้ข้อคิดในเรื่องนั้น และบางตอนก็ตั้งคำถามทิ้งไว้ ซึ่งบางตอนก็จะมีมากกว่า 1 อย่าง การปิดรายการก็จะปล่อยภาพไปเรื่อย ๆ และมีรายนามผู้ผลิตรายการ รวมทั้งมีเพลงปิดรายการด้วย

โครงสร้างของรายการบางรายการอาจมีส่วนที่คล้ายคลึงกัน เพราะผลิตจากบริษัทเดียวกันรายการที่อยู่ในกลุ่มรายการสารคดีสั้นก็มีเนื้อหาที่ไม่ละเอียด เนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องเวลา นอกจากนี้บริษัทต่าง ๆ ก็ใช้รายการสารคดีสิ่งแวดล้อมในการประชาสัมพันธ์องค์กร ในลักษณะของการมีความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งในบางรายการก็ขัดแย้งกับกิจการของผู้ผลิตรายการเอง สำหรับรายการน้ำใสใบเขียวเป็นการโฆษณาสินค้ามากกว่าการประชาสัมพันธ์ นอกจากนี้รายการประเภทนี้จะต้องพึ่งงบประมาณจากผู้อุปถัมภ์เพียงรายเดียว ดังนั้นจึงต้องแสดงโลโก้และชื่อผู้อุปถัมภ์รายการทั้งในไตเติ้ลรายการและตอนเปิดรายการ

สรุป

การทำรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมปรากฏออกมาให้เราได้ชมนี้ มีปัจจัยหลาย ๆ อย่างที่เป็นตัวกำหนด ได้แก่ ปัจจัยทางด้านงบประมาณซึ่งได้รับจากผู้อุปถัมภ์รายการเพียงรายเดียว และผู้อุปถัมภ์รายการนี้ก็มีสิทธิ์ที่จะกำหนดความยาวของรายการให้เหมาะสมกับงบประมาณที่จะสามารถให้ได้ และสามารถกำหนดรูปแบบและเนื้อหาตามความต้องการของตนได้ ทั้งหมดนี้ก็เพื่อให้ได้ผลดีในด้านการประชาสัมพันธ์ขององค์กร ในลักษณะการช่วยเหลือสังคม และในทางอ้อมก็คือ สามารถขายสินค้าได้มากขึ้น หรือ ลูกค้ามาใช้บริการมากขึ้น นอกจากนี้ปัจจัยดังกล่าวแล้ว ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ผู้ผลิตรายการ ซึ่งรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมจะสามารถชี้้นำให้มนุษย์เรียนรู้วิถีการดำเนินชีวิตอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติได้หรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับความรู้ความเข้าใจของผู้ผลิตต่อเรื่องสิ่งแวดล้อม

ผู้ผลิตรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมมักเป็นบริษัทเอกชน ซึ่งถ้าปราศจากการสนับสนุนและโอกาสจากสถานีโทรทัศน์แล้ว รายการเหล่านี้ก็คงจะไม่ได้ออกมาให้ประชาชนได้ชมกัน เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจและมีพฤติกรรมที่ถูกต้องในเรื่องสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสิ่งหนึ่งที่จะช่วยแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ทวีความรุนแรงขึ้นในทุกวันนี้ก็คงจะไม่มี